

Sirpa Häikiö ja Minna Soudunsaari-Väisänen

**HOITO- JA KASVATUSHENKILÖSTÖN KOKEMUKSIA LASTEN VÄLI-
SESTÄ KIUSAAMISESTA JA SEN EHKÄISYSTÄ PÄIVÄKODISSA**

**HOITO- JA KASVATUSHENKILÖSTÖN KOKEMUKSIA LASTEN
VÄLISESTÄ KIUSAAMISESTA JA SEN EHKÄISYSTÄ PÄIVÄKODISSA**

Sirpa Häikiö ja
Minna Soudunsaari-Väisänen
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijät: Sirpa Häikiö ja Minna Soudunsaari-Väisänen

Opinnäytetyön nimi: Hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia lasten välisestä kiusaamisesta ja sen ehkäisystä päiväkodissa

Työn ohjaajat: Markku Koivisto ja Pirjo Ylikauma

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 44 + 3 liitesivua

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta ja sen ehkäisystä. Tutkimuksemme tavoitteena on kuvailla millaisena hoito- ja kasvatushenkilöstö näkee lasten välisen kiusaamisen ja miten sitä ehkäistään. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää laadittaessa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmia päiväkodeissa.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto on kerätty teema-haastattelun avulla haastatteleamalla kahden eri päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstöä. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja haastateltavia oli yhteensä seitsemän. Kaikilla haastateltavilla oli yli kymmenen vuotta kestänyt työkokemus alalta. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimustulosten mukaan päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstö kuvaa päiväkodissa ilmenevää kiusaamista fyysiseksi, psyykkiseksi ja sanalliseksi kiusaamiseksi. Kiusaamista tapahtuu kaikissa arjen tilanteissa ja siihen puututaan aina konkreettisesti. Kiusaamista selvitetään yhdessä lasten kanssa. Pedagogisella suunnittelulla, oppimis- ja kasvuympäristön muokkaamisella ja yhteistyön avulla pyritään siihen, ettei kiusaamista tapahtuisi ollenkaan.

Kiusaamisen tunnistaminen on edellytys sille, että sitä pystytään ehkäisemään. Lapsen oma kokemus kiusaamisesta on otettava huomioon, kun kiusaamista selvitetään. Pedagogisilla toimenpiteillä ja aikuisen toiminnalla on ratkaiseva rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä.

Asiasanat: Kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, päiväkot.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Sirpa Häikiö and Minna Soudunsaari-Väisänen
Title of thesis: Care- and raising personnels experiences about bullying its prevention
Supervisors: Markku Koivisto and Pirjo Ylikauma
Term and year when the thesis was submitted: autumn 2014
Number of pages: 44 + 3 appendix pages

The meaning of our thesis is to describe kindergarten's care- and raising personnels experiences about bullying and its prevention among four to six year old children. Our study's objective is to describe how care- and raising personnels see the bullying and how it is prevented. Study results can be exploited when plans are made how to prevent and interfere with the bullying.

Our thesis is qualitative. Study material is collected from theme interview by interviewing two different kindergarten's care- and raising personnels. Interviews were done with individual interviews and interviewees were usually seven persons. Every interviewees had over ten years of working experiences on the line of business. Material was analysed using theory directional content analyse.

According to study results kindergarten's care- and raising personnels describe that the bullying appears to be physical, psychic and verbal bullying. Bullying happens in every ordinary days in life, and it is interfered always concretely. The bullying is clarified together with the children. By means of pedagogic planning, shaping the learning- and raising environment and co-operation are helping, that bullying wouldn't happen at all.

Requirement for recognition of bullying is that it can be prevented. Child's own experience of bullying has to be considered when the bullying is being clarified. Pedagogic actions and adult's actions have a crucial role on the work of preventing bullying.

Keywords: Bullying, prevention of bullying, kindergarten

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	PÄIVÄKOTI LAPSEN TURVALLISENA KASVUYMPÄRISTÖNÄ	7
2.1	Varhaiskasvatus.....	7
2.2	Varhaiskasvatuksen oppimis- ja kasvuympäristö	8
2.3	Kasvatuskumppanuus kiusaamisen ehkäisyssä.....	10
3	LASTEN VÄLISEN KIUUSAAMISEN EHKÄISY	11
3.1	Sosiaalinen kehitys.....	11
3.2	Lasten ryhmä.....	13
3.3	Kiusaaminen.....	15
3.4	Kiusaamisen ehkäisy.....	17
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	20
4.2	Tutkimusmetodologia	21
4.3	Tutkimusmenetelmä.....	22
4.4	Kohderyhmä ja aineiston keruu	23
4.5	Aineiston analyysi	24
4.6	Tutkimuksen luotettavuus	26
4.7	Tutkimuksen eettisyys.....	27
5	TUTKIMUSTULOKSET	29
5.1	Päiväkodissa ilmenevä kiusaaminen	29
5.2	Kiusaamistilanteeseen puuttuminen ja sen selvittäminen päiväkodissa	30
5.3	Pedagoginen suunnittelu kiusaamisen ehkäisemiseksi	31
5.4	Kiusaamisen ehkäisy oppimis- ja kasvuympäristössä.....	32
5.5	Päiväkodissa tehtävä yhteistyö kiusaamisen ehkäisemiseksi.....	34
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
6.1	Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6 vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta.....	36
6.2	Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisen ehkäisemisestä	36
7	POHDINTA	40
	LÄHTEET	42

LIITTEET 46

1 JOHDANTO

Kiusaaminen on sellaista, minkä kohtaamista lapsi ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisen tehtävä. Kiusaaminen on noussut yhteiskunnassamme puheenaiheeksi; muun muassa Aamulehti ja Ilta- sanomat ovat uutisoineet siitä. (Aamulehti ja Ilta- sanomat 15.6.2013; Ilta- sanomat 8.11.2013) Kiusaaminen ja sen ehkäisy varhaiskasvatuksessa on tullut esiin myös eduskunnassa; Sari Sarkomaa on tehnyt siitä kyselyn eduskunnalle vuonna 2010. (Sarkomaa 2010. hakupäivä 3.1.2014.) Kiusaamista tapahtuu kouluissa, työpaikoilla ja päiväkodeissa. Kouluissa kiusaamisen vastaiset ohjelmat pyrkivät vähentämään kiusaamista (Repo 2013, 98). KiVa Koulu -ohjelma on kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma suomalaisissa kouluissa. (KiVa Koulu 2012. hakupäivä 2.1.2014.) Pienten lasten parissa esiintyvää kiusaamista ehkäistään kasvatuksen ja opetuksen avulla, joka tähtää siihen, ettei kiusaamista syntyisi ollenkaan (Repo 2013, 98). Kiusaaminen päiväkodissa tapahtuvana ilmiönä on vasta viime vuosina saanut huomiota Suomessa, siksi siitä onkin olemassa vain vähän tutkimustietoa (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3). Aiheen noustua ajankohtaiseksi yhteiskunnassamme, se on alkanut kiinnostaa myös opiskelijoita, joten siitä on tehty myös opinnäytetöitä. Nykypäivänä on suositeltavaa, että kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma laadittaisiin kirjallisena osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 11.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaankin ehkäisemällä kiusaamista päiväkodeissa voidaan vähentää myös koulukiusaamista. Pitkään jatkuesaan kiusaaminen voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. (MLL 2014. hakupäivä 4.1.2014.)

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6 -vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta sekä lasten välisestä kiusaamisen ehkäisemisestä. Henkilökohtainen mielenkiintomme aihetta kohtaan heräsi työssämme varhaiskasvatuksessa tehdyistä havainnoista siitä, että kiusaamista esiintyy jo päiväkotikäisten keskuudessa. Katsomme tarpeelliseksi nostaa esiin käytännön työssä käytettäviä kiusaamisen puuttumiseen ja ehkäisyyn käytettäviä työmenetelmiä. Tutkimuksen avulla huomio kiinnittyy myös lasten turvallisen hoitopäivän toteuttamiseen.

Tulevaisuudessa voimme käyttää tutkimuksessamme esiin tulleita hyviä käytäntöjä omassa työssämme päiväkodissa kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen.

2 PÄIVÄKOTI LAPSEN TURVALLISENA KASVUYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus koostuu hoidon, opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatus tarkoittaa pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta ja sen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, oppimista ja kehitystä. Päivähoito on yhteiskunnan tarjoama varhaiskasvatuspalvelu, jota toteutetaan esimerkiksi päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Päivähoitoa järjestetään laissa määriteltynä päiväkotihoidona, leikkitoimintana, perhepäivähoidona tai muuna päivätoimintana. Päivähoidon tavoitteena on tukea perheitä näiden kasvatustehtävässään ja yhdessä perheiden kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee tarjota lapselle jatkuvat, lämpimät ja turvalliset ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa ja olla lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Päivähoidon tulee kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä ja tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Päivähoidon tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan, sekä elinympäristön vaalimiseen. (Laki lasten päivähoitosta. 36/1973 haku-päivä 1.1.2014.)

Varhaiskasvatusta ohjaavia keskeisiä lainsäädäntöjä ovat laki päivähoitosta, perusopetuslaki, laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuudesta, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolaki (THL 2014. hakupäivä 4.1.2014).

Käytämme opinnäytetyössämme käsitettä hoito- ja kasvatushenkilöstö, kun puhumme päiväkodin lastenhoitajista ja lastentarhaopettajista. Hoito- ja kasvatushenkilöstöä tulee päiväkodissa olla hoito- ja kasvatustehtävissä vähintään yksi henkilö, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuus, enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden ja enintään neljää alle kolmevuotiaista lasta kohden yksi, jolla on ammatillinen kelpoisuus. Jos päiväkodissa on yksi tai useampi eri-

tyisenhoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevaa lasta, on se otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatushenkilöiden määrässä, jollei päiväkodissa ole avustajaa tällaista lasta varten.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehto 4 §:n mukaan sosiaalihuollon laajaa tietoutta edellyttäviin hoito-, huolenpito-, kasvatus-, opetus- tai kuntoutustehtäviin on tehtävään soveltuva vähintään opistoasteinen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan tai muun alan ammatillinen tutkinto, esimerkiksi lastentarhanopettaja tai sosionomi, sekä 5§:n mukaan hoito-, huolenpito-, kasvatus- tai kuntoutus tehtäviin on soveltuva vähintään kouluasteinen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan tai muun alan ammatillinen tutkinto esimerkiksi lastenhoitaja tai lähihoitaja. (Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista. 804/ 1992 hakupäivä 3.1.2014.)

2.2 Varhaiskasvatuksen oppimis- ja kasvuympäristö

Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen tekijöiden kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat tilat, lähiympäristö ja toiminnalliset eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt, sekä materiaalit ja välineet. Monipuolinen ja joustava ympäristö innostaa oppimaan, herättää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta sekä kannustaa lasta ilmaisemaan itseään ja toimimaan. Ympäristön ilmapiirin tulisi olla myönteinen, turvallinen ja siinä tulisi ottaa huomioon lasten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät tekijät. Hyvin suunnitelluilla tiloilla voidaan edesauttaa erilaisten vertaisryhmien toimintaa ja vaikuttaa kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Hyvä varhaiskasvatusympäristö kannustaa toimimaan pienryhmissä, joissa jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 17-18.) Varhaiskasvatuksen ympäristö tukee lapsen kehitystä monin tavoin, se on tärkeä tekijä lapsen taitojen ja toimintakykyjen saavuttamisessa. (Repo 2013.189.)

Päivähoidossa hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtävänä on huolehtia lapsista ja ensisijainen tavoite on lasten hyvinvointi. (Koivunen P-L 2013. 9.) Hoito- ja kasvatushenkilöstön tulee huolehtia lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisestä. Keskeistä on lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen. Lapsi oppii omien edellytystensä mukaisesti huoleh-

timaan itsestään ja läheisistään, sekä tekemään itseään koskevia valintoja ja päätöksiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 14.)

Hoito ja kasvatushenkilöstön keskeinen tehtävä on rohkaista ja kannustaa lasta sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja huolehtia muun muassa siitä, että jokaiselle lapselle on sopivia rooleja erilaisissa ryhmätilanteissa ja -leikeissä. Hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtävänä on myös lasten sosiaalisen kehityksen ongelmien havaitseminen ja myönteisten sosiaalisten suhteiden tukeminen. (Neitola 2010. 217, 225.)

Nykypäivänä päiväkotien toiminta perustuu vuorovaikutukseen ja lapsilähtöiseen ajatteluun. Lapsi nähdään ainutkertaisena, erityisenä, ajattelevana, tuntevana ja tahtovana yksilönä. (Opas 2013, 159.) Lapsilähtöisyys eli lapsikeskeisyys perustuu lapsen yksilöllisyyden kunnioittamiseen ja tarpeiden tunnistamiseen. Lapsilähtöisessä toiminnassa on lapsen tarpeet ensi sijalla mutta toiminta on aikuisjohtoista. (Repo 2013, 24.)

Toiminnan ja oppimisen ohjaamiseksi yleensä riittää hoito- ja kasvatushenkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus, jossa oppiminen tapahtuu (Repo 2013, 170). Esimerkiksi leikki-tilanteissa käytetään suoraa ja epäsuoraa ohjaustapaa. Suorassa ohjaamisessa hoito- ja kasvatushenkilöstö ohjaa ja säätelee leikkiä antamalla neuvoja, esittämällä vaatimuksia, hyväksymällä ja kieltämällä lasten tekemistä sekä sanattoman viestinnän avulla. Lasten oma-aloitteiselle leikille on kuitenkin osattava antaa myös tilaa. Ohjauksen tarkoituksena on lasten mielikuvituksen liikkeelle saaminen ja lasten kuvittelun rakentamisen ja suuntaamisen tukeminen. Epäsuoran ohjaamisen keinoihin kuuluu lasten elämäkokemusten rikastuttaminen ja leikkiympäristöjen kehittäminen. (Helenius & Korhonen 2008, 112, 113, 115.) Leikillä on kehityspsykologisesti olennainen merkitys lapsen tunte-elämän ja motiivien kehitykselle (Repo 2013, 178). Hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtävä on huolehtia, että lapsi saa kokemuksia positiivisesta vuorovaikutuksesta niin hoito- ja kasvatushenkilöstön kuin toisten lasten kanssa, sekä järjestää ryhmän toiminta sellaiseksi, että kaikkien lasten vuorovaikutus on palkitseva ja mukavaa. Hoito- ja kasvatushenkilöstön osallistuu leikkeihin ja järjestää ryhmän toimintaa lasten ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Repo 2013, 134.) Kun lapsi on saanut kokea aikuisen kannattelua lämpimässä vuorovaikutuksessa, lapsi oppii ja haluaa käyttäytyä oppimallaan tavalla. Vuorovaikutuksessa lapsi saa aikuisen huomion ja häntä kuullaan, vuorovaikutus siirtyy aikuiselta lapselle ja takaisin. Vuorovaikutus voi olla hyväksyvää ja lämmintä myös

ryhmän kesken, vaikka painopiste siirtyykin aikuinen-lapsi suuntaiseksi. Lapsi on saanut riittävästi lempeää kosketusta, katsekontaktia ja jakamatonta huomiota jolloin oppiminen helpottuu. (Repo 2013, 170.)

2.3 Kasvatuskumppanuus kiusaamisen ehkäisyssä

Varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja hoito- ja kasvatushenkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuus edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioittamista. Lapsen vanhemmilla on lasten ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä lapsensa tuntemus. Hoito- ja kasvatushenkilöstöllä on ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista, jolloin varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa lapsen oikeuksien ja edun toteuttaminen. Hoito- ja kasvatushenkilöstön ja vanhempien yhdessä tulisi luoda lapselle parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 31.) Luottamukseen perustuvassa kasvatuskumppanuudessa voidaan yhdessä pohtia päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista ja sen ehkäisyä (Repo 2013, 206). Kasvatuskumppanuuteen liittyvistä näkemyksistä, arvoista ja vastuista tulee keskustella hoito- ja kasvatushenkilöstön kesken ja vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on tunnistaa mahdollisimman varhain jos lapsella on jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve, ja luoda yhteistyössä vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Myös mahdollisissa ongelmatilanteissa tulisi vanhempien ja hoito- ja kasvatushenkilöstön väliselle yhteistyölle luoda kasvatuskumppanuuden ilmapiiri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 31-32.)

3 LASTEN VÄLISEN KIUSAAMISEN EHKÄISY

3.1 Sosiaalinen kehitys

Ihmisen sosiaalistumisen katsotaan alkavan äidin ja vauvan välisestä vuorovaikutuksesta. Kehityopsykologian kiintymyssuhdeteoria selittää ensisijaisen hoitajan ja lapsen välisen suhteen kehittymistä, ja sitä, miten ensimmäinen ihmissuhde vaikuttaa lapsen myöhempään kehitykseen. Kiinnittymistä ei Sinkkosen (2012, 31) mukaan motivoi nälkä, eikä muukaan fysiologisten tarpeiden tyydyttäminen, vaan sen perustana on läheisyyden ja turvallisuuden tunne. Vauvan hymy ja itku ovat synnynnäisiä luontaisia taitoja ensimmäisen vuorovaikutuksen prosessissa, ja ne ovat ensimmäisiä keinoja päästä vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. Turvallinen kiintymyssuhde edellyttää vauvan hymyyn ja itkuun reagoimista sekä hoivaa ja rakkautta. Kiintymyssuhteen muodostaminen häntä hoitavaan aikuiseen on lapsen ensimmäinen sosiaalinen taito. Se, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa kuuluu sosiaalisen vuorovaikutuksen perusasioihin. Turvallinen kiintymyssuhde opettaakin lasta tunnistamaan ja hallitsemaan emootioitaan ja antaa hänelle valmiudet sosiaaliseen kanssakäymiseen. Kiinteiden ihmissuhteiden katsotaankin olevan sosiaalisten taitojen ydin. Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä, sillä se vaikuttaa lapsen emotionaaliseen, kielelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi on valmis tutkimaan ympäristöään avoimin silmin. Tutkimuksen mukaan turvallisesti kiinnittyneet ihmiset ovatkin sosiaalisesti taitavia ja heillä on läheisiä ystäviä. Turvaton kiinnittyminen puolestaan voi aiheuttaa ongelmia usealla kehityksen osa-alueella. (Keltikangas-Järvinen 2004, 183; Keltikangas-Järvinen 2010, 53; Keltikangas-Järvinen 2012, 39, 40.)

Kehittyessään ja saadessaan uusia taitoja lapsi pyrkii laajentamaan sosiaalista verkostoaan. Kaksi vuotiaana lapsella on halu olla tekemisissä mahdollisimman monen ihmisen kanssa, mutta hänellä ei ole vielä riittäviä taitoja toimia niissä kaikissa, koska hän ei osaa vielä ratkaista sosiaalisia ongelmatilanteita. Liian aikaisin alkavat ryhmäkokemukset esimerkiksi päiväkodissa lisäävät ongelmia käytöksessä. Keltikangas-Järvisen (2012, 144) mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen määrän kasvaessa liian suureksi lapsen kapasiteettiin nähden, on jopa vaarana, että se haittaa sosiaalisten taitojen kehitystä. Tut-

kimuksissa onkin osoitettu, että päivähoidon aloittamisikä ja esimerkiksi aggressiivisuuden yhteys korreloivat toisiaan. Päivähoiton aloittaminen ensimmäisen ikävuoden aikana ja jatkuminen keskeytyksettä kouluikään saakka aiheuttaa aggressiivisuutta ja ongelmia sosiaalisissa suhteissa. Päivähoiton aloittaminen myöhemmällä iällä vähentää lineaarisesti sosiaalisia ongelmia. Suuressa ryhmässä vaaditaan ryhmässä pärjäämisen ja puolensa pitämisen taitoja, eikä niiden tulisi kuulua vielä sen ikäisen kehitystapahtumiin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 110, 143.)

"Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen kompetenssi tarkoittavat ihmisen kykyä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa" (Keltikangas-Järvinen 2012, 49). Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä analysoida sosiaalisia tilanteita, kyky ymmärtää muiden ihmisten mielialoja ja kyky ratkaista ongelmia, neuvotella, sovittaa ja tehdä kompromisseja ja ne opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta. Sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavat itsehillinnän, moraalin, empatian ja aggression hallinnan taidot, joita pienen lapsen pitää harjoitella aikuisen tukemana (Repo 2013, 13). Taitoja voidaan harjoitella aikuisen lapsen käytökselle asettamien rajojen avulla. Rajojen asettamisessa on huomioitava johdonmukaisuus ja lapsen kehitystaso. (Keltikangas- Järvinen 2012, 51, 63.)

Sosiaalisten taitojen saavuttamisessa auttaa lapsen sosiaalisuus, mutta se ei siltikään ole aina itsestäänselvyys. Sosiaalisuutta ja sosiaalisia taitoja ei tule sekoittaa toisiinsa. Lapsen temperamenttia tutkineiden Bussin ja Blomin teorian mukaan sosiaalisuus on yksi temperamenttipiirre, joka tarkoittaa muiden ihmisten seurasta nauttimista, heidän seuraansa hakeutumista ja muiden ihmisten seuran asettamista yksinolon edelle. Muiden ihmisten seurassa oleminen ja muilta tullut kiitos toimivat palkintona ihmiselle. Sosiaaliset taidot kehittyvät kokonaan oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksena lapsen myöhemmän kehityksen mukana. (Keltikangas-Järvinen 2004, 71, 82, 86.) Salmivallin (2005, 79) mukaan sosiaalisesti taitava käyttäytyminen on tehokasta ja tilanteeseen sopivaa sanallista tai sanatonta toimintaa, joka vaatii kehittyäkseen toisten ihmisten myönteistä reagoitua. Oppiminen tapahtuu saadun palautteen kautta. Sosiaalinen lapsi saakin yleensä ympäristöstään enemmän palautetta, mutta palautteen laatu ratkaisee, kehittääkö se vai estääkö se lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja. Temperamenttiltaan sosiaalinen lapsi voi olla aktiivinen, puhelias, ulospäinsuuntautunut ja muita ihmisiä helposti lähestyvä. Hänen käytökseensä voi kuitenkin liittyä väittelyä muiden kanssa ja tilanteeseen sopimatonta käytöstä, jolloin ympäristön antama palaute voi olla

jopa uhka lapsen myöhemmälle kehitykselle. Esimerkiksi ujolla lapsella voi olla paremmat sosiaaliset taidot, kuin temperamentiltaan sosiaalisella lapsella. Silti kaikilla on mahdollisuus oppia riittävät sosiaaliset taidot tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 50.)

Sosiaalisten taitojen kehittyminen auttaa kehittämään sosiaalista kompetenssia. Sosiaaliseen kompetenssiin kuuluu kyky olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, tarkoituksenmukaisten sosiaalisten päämäärien tavoittelu ja saavuttaminen, sitoutuminen monimutkaisiin sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin, kyky rakentaa ystävyys-suhteita ja saavuttaa suosiota tovereiden joukossa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 51.) Kasvatusympäristöillä ja niiden arvoilla on suuri merkitys lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Kodin kasvatusympäristössä vaikuttavina tekijöinä voidaan pitää muun muassa vanhempia ja sisarusia sekä päiväkodissa kasvattajia ja vertaisia. (Repo 2013, 209.) Salmivalli (2005, 159.) määrittelee vertaiset saman ikäisiksi tai samalla kehitystasolla oleviksi henkilöiksi, jotka ovat suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisisessa tai kognitiivisessa kehityksessä lapsen kanssa.

3.2 Lasten ryhmä

Lasten luontainen kiinnostus toisiaan kohtaan kehittää erilaisia ryhmiä. Kuuluminen johonkin ryhmään antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella taitoja, joita myöhemmin tarvitaan yhteiskunnan jäsenenä toimimiseen (Marjanen, Ahonen & Majoinen 2013, 47, 56). Päiväkodissa lapsen varhaiset suhteet kehittyvät hänen kuuluessaan vertaisryhmiin ja solmiessaan ystävyys-suhteita. Suhteiden vuorovaikutuksen laadulla on merkitystä, jotta ne kehittäisivät lapsen sosiaalisia taitoja ja itsetuntemusta. (Repo 2013,117.)

Lasten keskuudessa ryhmän muodostamiseen johtavia syitä ovat tunteisiin liittyvät syyt, vakiintuneet ystävyys-suhteet, leikin monipuolisuus ja yksinjäämisen pelko. Ryhmää muodostaessaan lapset arvostavat henkilökohtaisia ominaisuuksia toisissa lapsissa. Yhteiset kiinnostuksen kohteet, kekseliäisyys leikeissä, myönteiset luonteenpiirteet, kuten reiluus ja kivuus, vaikuttavat ryhmään pääsemiseen. Lapset hakeutuvat yleensä saman ikäisten ja samaa sukupuolta olevien ryhmään. (Marjanen ym. 2013, 49, 50, 57.)

Ryhmässä toimiessaan lapselle muodostuu asema, maine ja rooli. Nämä muodostuvat keskinäisen vertailun, hyväksynnän ja torjunnan välityksellä. (Neitola 2013, 105.) Ryhmän toimintaa ohjaavat erilaiset säännöt ja päätöksenteko tapahtuu erottelemalla, määräälemällä ja neuvottelemalla. (Marjanen ym. 2013, 59). Lapsen asemaan ryhmän sisällä vaikuttavat hänen käytöksensä, ulkonäkönsä, motoriset taitonsa ja fyysiset poikkeavuutensa. (Marjanen ym. 2013, 49). Lapsen sosiaalinen asema puolestaan vaikuttaa ryhmään mukaan pääsyyn, lapsen osallisuuteen ryhmän toiminnassa sekä lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Oman paikan löytäminen ryhmässä mahdollistaa vertais- ja ystävyysuhteiden luomisen. (Neitola 2013, 105, 106).

Päiväkodissa lapset jaetaan hoito- ja kasvatushenkilöstön johdolla ryhmiin yleensä ikäkausittain. Isojen ryhmien sisällä toimivat myös lasten itse muodostamat pienyhteisöt. Marjasen ym. (2013, 48) mukaan pienyhteisöllä tarkoitetaan kahden tai useamman lapsen muodostamia yhteisöjä, joiden toimintatavat ja normit ovat lasten itsensä luomia. Lapsille luontaisin tapa solmia suhteita on leikin aikana. Ryhmässä lapsille muodostuu kin vertais- ja ystävyysuhteita, jotka molemmat vaikuttavat omalla tavallaan lapsen kehitykseen. Vertaisryhmässä lapsi kokee erilaisia tunteita, kehittää luovuuttaan ja harjoittelee sosiaalisia taitoja. Hänellä on mahdollisuus toimia erilaisissa rooleissa, kehittää ongelmanratkaisutaitoja ja kehittyä kielellisesti. Vertaisryhmässä toimiminen vaikuttaa myös lapsen kokonaispersoonallisuuden kehitykseen. (Neitola 2013, 104.) Tutkimuksilla on osoitettu, että vertaisryhmissä leikinomaisesti tapahtuva oppiminen on tehokkaampaa, kuin aikuisjohtoinen opettamistyyli. Oppiminen on yhteisöllistä; vuorovaikutuksen avulla vaihdetaan ideoita, tietoja, näkökulmia ja mielipiteitä. (Marjanen ym. 2013, 61, 62.) Vertaisryhmässä toimiminen perustuu hyväksytyksi tulemiseen, mutta ystävyysuhteet ovat yleensä kahdenkeskisiä, vakiintuneita suhteita, joissa molemminpuolinen toisesta pitäminen osoittaa ystävyyttä. Ystävyysuhteet suojaavat lasta negatiivisilta emotionaalisilta kokemuksilta, torjutuksi tulemiselta ja kiusatuksi joutumiselta. (Neitola 2013, 108.)

Pienryhmätoiminnan avulla voidaan vahvistaa vuorovaikutus- ja ystävyysuhteita. Ikärakenteiden huomioimisen lisäksi ryhmän muodostamisessa on huomioitava se, minkälaisia lapsia ryhmään otetaan mukaan. Sosiaalisesti taitavat lapset esimerkiksi tukevat heikomman sosiaalisen statuksen omaavia lapsia. Ryhmässä voidaan hoito- ja kasvatushenkilöstön johdolla keskustella lasten omista lähtökohdista nousevista asioista, kaikille

yhteisistä säännöistä ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Pienryhmätoiminnassa lapsen yksilölliset taidot ja kehityksen osa-alueet tulevat myös paremmin huomioiduksi. Esimerkiksi hiljaisemmat ja aremmat lapset uskaltavat paremmin ilmaista itseään ja tulevat kuulluksi, kuin isossa lapsiryhmässä. Hoito- ja kasvatushenkilöstön myönteinen palaute ja kaikkien ryhmän lasten vahvuuksien esilletuominen yhteisen toiminnan aikana kehittää lapsen itsetuntoa. Lapsen itsetunto vahvistuu ja samalla tuetaan myös lapsen osallisuutta hoitopäivän aikana. (Marjanen ym. 2013, 47, 55.)

3.3 Kiusaaminen

Kaikki riidat ja konfliktit eivät ole kiusaamista. Vastoinkäymiset, riitelyt, riitelyn ja erimieltä olemisen taito ovat ihmissuhteisiin kuuluva asia, joiden avulla lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunnereaktioita itsessään, hallitsemaan tunteitaan, selvittämään riitoja ja sopimaan niitä. Näiden taitojen harjoittelu on lapselle tärkeää ja he tarvitsevat aikuisen tukea taitoja harjoitellessaan. Revon (2013, 20.) mukaan kiusaamisessa voi olla kyse itsehillinnän ja kontrollin puutteesta eli keskeneräisistä itsesäätelyn taidoista. Arkikielessä kiusaamisella tarkoitetaan usein kiusoittelua ja hännäämistä, mutta psykologisessa kielenkäytössä se saa erilaisen merkityksen: Kiusaaminen on toistuvaa ja tietoisista pahan mielen aiheuttamista yhdelle ja samalle ihmiselle. Kiusaaminen on sellaista, minkä kohtaamista lapsi ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisen tehtävä. Kiusaamisella on tiettyjä tyypillisiä piirteitä, joita ovat toistuvuus, tietoisuus, valankäyttö ja ryhmäilmiö. Sille on myös ominaista kiusaajan ja kiusatun roolien epätasapaino. (Salmivalli 2010, 12, 13; Repo 2013, 34.)

Kiusaamisen toistuvuutta määriteltäessä tarkoitetaan tietyn ajan sisällä tapahtuvaa negatiivista tekoa riittävän monta kertaa kohdistettuna samaan lapseen. Kiusaaja voi myös vaihtaa kiusaamisen kohdetta. Kiusaamisen tietoisuuden huomaaminen pienten lasten parissa vaatii kasvattajilta lapsiryhmän hyvää tuntemista, havainnointia ja intensiivistä läsnäoloa arjen toiminnoissa, sillä muuten kiusaamista on vaikea huomata ja tunnistaa. Moraalin kehittyminen on yksilöllistä, mutta Revon mukaan jo viisi vuotiaat ovat tietoisia teoistaan, sillä he osaavat tarkkailla, näkeekö kukaan kiusaamistilannetta. (Repo 2013, 40.)

Kiusaamistilanteessa on aina kyse epätasapainosta uhrin ja kiusaajan välisessä voimasuhteessa. Tämä voi ilmetä esimerkiksi fyysisen olemuksen eroissa tai verbaalisten taitojen eroavuuksina. Keltikangas-Järvisen (2012,164.) mukaan lasten keskinäinen sosiaalisten ongelmien ratkaisu tapahtuu usein vahvemman oikeudella, jolloin aikuisen pitäisi tarvittaessa puuttua tilanteeseen. Vallankäyttöä tapahtuu lasten välisissä suhteissa muun muassa leikkisääntöjen manipuloinnilla. Yksittäinen lapsi voidaan sulkea pois ryhmän toiminnasta tai hänelle annetaan leikissä vähäpätöinen, esimerkiksi koiran rooli. Syntymäpäiväkutsuilla manipulointi on uhkailua ja kiristämistä kutsun saamisella, jos toinen lapsi ei toimi oman mielen mukaan. Kiusaaminen päiväkodissa tapahtuu yleensä vapaan leikin aikana joko ulkona tai sisällä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 5, 9 ; Repo 2013, 14.)

Kiusaamisen ryhmäilmiö ilmenee kiusaamistapahtumassa, kun ryhmä kiinnostuu siitä, ja osa ryhmästä antaa hyväksyntänsä kiusaajalle sanallisesti, nauramalla tai liittymällä tekoon. Kiusaajalle tämä merkitsee vallan tunnetta ja sosiaalisen statuksen kasvamista ryhmässä. Tutkimukset ovatkin osoittaneet, että lapsi, jolla ei ole toivomaansa asemaa ryhmässä, hakee hyväksyntää menemällä mukaan erilaiseen häiriökäyttäytymiseen vahvistaakseen asemaansa. Ryhmäilmiönä kiusaamisessa muodostuukin erilaisia rooleja. Tutkimuksissa esiin nousseita rooleja ovat kiusaaja, uhri, kiusaaja-uhri, apuri, kannustaja, puolustaja ja hiljainen hyväksyjä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 221; Repo 2013, 42, 44.)

Kiusaamisen määrittely lähtee usein hoito- ja kasvatushenkilöstön taholta. Kirves ja Stoor-Grenner (2010, 7.) muistuttavatkin, että lasten kokemukset kiusaamisesta ovat erilaisia yksilöstä ja iästä riippuen. Siksi on tärkeää ottaa aina huomioon kiusatun oma kokemus kiusaamisesta. Pienten lasten parissa kiusaamisen määrittelyä ja tunnistamista vaikeuttaa kiusaaminen- sanan käyttö, sillä pienet lapset saattavat kutsua erilaisia asioita kiusaamiseksi. Tällä halutaan korostaa sitä, että lapsen subjektiivinen kokemus kiusatuksi tulemisesta on tärkeä lähtökohta, kun kiusaamistilanteita selvitetään. Jos lapsen omaa kokemusta pidetään kiusaamisen määrittelynä, on huomioitava, että lapselta voi puuttua sanat kertoa kokemuksistaan tai hän voi kutsua mitä tahansa tekoa kiusaamiseksi. Aikuisen tulee tuntea kiusaamisilmiö, tunnistaa se ja auttaa lasta sanoittamaan kokemuksensa. (Repo 2013, 36.)

Kiusaamisen tavat voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suorassa kiusaamisessa teot kohdistuvat suoraan uhriin. Epäsuorassa kiusaamisessa teot tarkoitetaan tiettyä uhria kohtaan, mutta tehdään esimerkiksi sulkemalla uhri ryhmän ulkopuolelle, levittämällä hänestä juoruja tai puhumalla pahaa selän takana. Teon tarkoituksena on vahingoittaa uhrin ihmissuhteita. (Repo 2013, 74.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin vuosina 2009-2010 toteuttamassa hankkeessa "Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa" pienten lasten parissa tapahtuvasta kiusaamisesta on kerätty erilaisia kiusaamistapoja. Kiusaaminen voidaan luokitella fyysisen, psyykkisen ja sanallisen kiusaamisen muotoihin. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 1, 6.) Hankkeessa lasten keskinäisessä kiusaamisessa fyysisenä kiusaamisena esiin nousivat muun muassa lyöminen, potkiminen, esteenä oleminen ja leikkien sotkeminen. Psyykkiseen kiusaamiseen kuului uhkailu, manipulointi, poissulkeminen ja leikin sääntöjen muuttaminen. Sanallinen kiusaaminen ilmeni haukkumisena, nimittelynä, hännäämisellä ja selän takana puhumisena. Eniten lapsia ja aikuisia puhututti ryhmästä poissulkeminen ja leikkien ulkopuolelle jääminen. Hankkeen tulosten mukaan erilaiset psyykkisen kiusaamisen muodot olivat yleisimpiä kiusaamisen muotoja. Tavallisimmin lapset käyttivät valtaansa toista lasta kohtaan kiristämällä syntymäpäiväkutsuilla ja muuttelemalla leikin sääntöjä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 18, 19; Repo 2013, 75, 77.)

3.4 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamis-ilmiö näkyy varhaiskasvatuksessa ja kouluissa samankaltaisina ja muistuttaa myös suurelta osin toisiaan. Kiusaamista käsitellään kuitenkin näissä kasvatusympäristöissä eri tavoilla. Kouluissa kiusaamiseen puututaan yleensä vasta sen ilmettyä, mutta pienten lasten kohdalla tärkeintä on kiusaamisen ennaltaehkäisy. Tarkoituksena on, että yksittäisestäkään kiusaamisteosta ei pääse kehittymään systemaattista kiusaamistoimintaa. (Kirves & Stoor-Grenner. 2011, 3; Repo 2013, 13.)

Kiusaamista ei mainita varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa eikä päivähoitolaissa. Osa kunnista on kuitenkin lisännyt omiin kuntakohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiinsa kiusaamista ehkäisevän työn velvoitteen. (Repo 2013, 28, 31.) Perusopetuslaki, jonka piiriin päiväkodin esikoululaiset kuuluvat esiopetuksen ajan, edellyttää, että opetuksen

järjestäjän on suojattava oppilaat väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (Perusopetuslaki 628/1998, 29§ hakupäivä 6.1.2014). Esikoululaiset ovat osan päivää päivähoidon piirissä, joten laki turvaa heidän kiusaamattomuuden oikeutensa vain osan päivää (Repo 2013, 29). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2010) mukaan väkivallan, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy kuuluu kaikille esiopetuksessa työskenteleville. Lisäksi sen mukaan opetussuunnitelman yhteydessä on laadittava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. YK:n lasten oikeuksien sopimus (2014) toimii perustana valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteille. Lapsen oikeudet velvoittavat lain tapaan sen ratifioineita jäsenmaita. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapselle tulee lainsäädännöllä tai muulla tavoin suoda edellytykset ruumiillisesti, henkisesti, moraalisesti, sielullisesti ja sosiaalisesti terveeseen ja normaaliin kehitykseen vapaissa ja ihmisarvon mukaisissa oloissa. Tämän toteutumiseksi varhaiskasvatuksen normiohjauksella pitäisi kiinnittää huomiota kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn, sillä tarve kiusaamisen huomioonottamisesta myös päiväkodeissa on lähtenyt käytännön työstä, ei varhaiskasvatusta ohjaavalta ja kehittäväältä taholta. Uusi varhaiskasvatuslaki on suunnitteilla ja siinä pitäisikin huomioida kiusaamisen ehkäisy. (Repo 2013, 28, 31.)

Kiusaamisen ehkäisy on päiväkodissa aina aikuisen vastuulla ja sitä voidaan toteuttaa laadukkaalla perus pedagogiikalla arjen tilanteissa. Kasvatuksellisin ja opetuksellisin keinoin pyritään siihen, että kiusaamista ei tapahtuisi ollenkaan. Hoito- ja kasvatushenkilöstöltä tämä vaatii tietoista ja johdonmukaista toimintaa ja kiusaamisen ilmiön tuntemusta. (Repo 2013, 98.) Kiusaamisen riskiä voidaan ehkäistä kiinnittämällä huomio lasten vertais- ja ystävyysuhteisiin, sekä niissä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Vertais- ja ystävyysuhteissa ilmenevät ongelmat voivat lisätä kiusaamiseen liittyvää ilmiötä niin kiusaajan kuin kiusaamisen uhriksi joutuneen kannalta. Turvallisen ja kannatteen ilmapiirin luominen ryhmään sekä hoito- ja kasvatushenkilöstön sensitiivisyys edesauttavat lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä, joilla on merkitystä ryhmässä toimimiselle. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, joten vaikuttamalla ryhmän toimintaan, vaikutetaan myös kiusaamiseen ennaltaehkäisevästi. (Repo 2013, 99, 105, 114, 121, 147.)

Kiusaamisen ehkäisy on koko päiväkodin henkilökunnan tehtävä, minkäänlaista kiusaamista ei tule hyväksyä. Lapsiryhmässä kiusaamista ehkäistään satujen, kertomusten,

keskusteluiden, yhteisten leikkien ja pienryhmätoiminnan kautta. Tasavertaisuuden, yhteistoiminnallisuuden ja osallisuuden periaatteet ovat tärkeitä kaikissa lapsiryhmän toiminnoissa. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013- 2015, 23. hakupäivä 17.11.2013)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyömme tutkimustehtävät:

1. Millaisia kokemuksia päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstöllä on 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta.
2. Millaisia kokemuksia päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstöllä on 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisen ehkäisemisestä.

Tutkimus toteutettiin teemahaastattelujen avulla yhdessä helsinkiläisessä ja yhdessä oululaisessa päiväkodissa. Aihe on ajankohtainen, koska kiusaamista esiintyy jo päiväkotikäisten keskuudessa ja mielestämme on tärkeää tuoda esiin kiusaamisen ehkäisemiseen toimivia työmenetelmiä. Kiusaamiseen puuttuminen jo päiväkodissa ehkäisee koulussa tapahtuvaa kiusaamista. Kiusaamisen ehkäisyyn liittyy myös tietoisuus siitä, mitä kiusaamis-ilmiöön pienten lasten parissa liittyy. Tutkimuksessamme onkin tarkoitus tuoda esiin myös: Miten kiusaaminen tunnistetaan ja miten siihen puututaan päiväkodissa, minkälaisia kiusaamisen tapoja päiväkodissa esiintyy sekä miten vanhemmat otetaan mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön.

Tämän opinnäytetyön tekemisen tavoitteena on myös ammatillinen kasvumme. Sosionomin (AMK) koulutuksen kompetenssit asiakastyönoosaaminen, sosiaalialan eettinen osaaminen ja reflektiivinen johtamis- ja kehittämisosaaminen on vahvasti mukana koko opinnäytetyönprosessimme ajan. Opinnäytetyön prosessin aikana kehitämme asiakastyönoosaamista, kuten erilaisia keinoja ja tapoja tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia lapsia heidän arjessaan, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa, sekä erilaisissa elämäntilanteissa. Sosiaalialan eettiseen osaamiseen sisältyy, että sosionomi osaa edistää tasa-arvoa ja suvaitsevuuksia ja pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmista. Opinnäytetyön avulla opimme tuottamaan uutta tietoa ja kehitämme käytännönpainotteista tutkimusosaamistamme. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009. 18,47,166.) Kiusaamiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa, sekä sen

ehkäisy on mielestämme myös yhteiskunnallisesti, yksilön ja yhteisön kannalta tärkeä asia, koska näin voidaan ehkäistä syrjäytyneisyyttä ja huono-osaisuutta ja lisätä suvaitsevuutta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaankin ehkäisemällä kiusaamista päiväkodeissa voidaan vähentää myös koulukiusaamista. Pitkään jatkuessaan kiusaaminen voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. (MLL 2014. hakupäivä 4.1.2014.)

4.2 Tutkimusmetodologia

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 157). Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus sisältää monia erilaisia traditioita, lähestymistapoja, aineistomenetelmiä ja aineistokeruumenetelmiä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Se ei ole minkään tieteenalan tutkimusote tai vain yhdenlainen tapa tutkia. Koko laadullisen tutkimuksen kirjolle on yhteistä elämismailman tutkiminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon ja heillä on omakohtaista kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi. 2009, 85.) Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, sillä olemme kiinnostuneita työntekijöiden kokemuksista ja tulkinnoista kiusaamisen esiintymisestä, siihen puuttamisen keinoista ja kiusaamisen ehkäisystä. Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttämällä toivoimme saavamme vastauksia omiin tutkimuskysymyksiimme. Tutkimuksemme tehtävänä on kuvailla millaisia kokemuksia päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstöllä on 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta ja sen ehkäisemisestä.

Tutkimuksessamme on fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen yksi keskeisistä periaatteista on, että tutkimuskohteena on inhimillinen kokemus ja elämismailma, eletty kokemus. Haastateltavan kokemus on ainutkertainen ja se muodostaa merkityssuhteen laadulliseen ytimeen. Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuus on tutkijan ja haastateltavien kokemusten tai tutkimusaineiston välisen dialogin laadussa. Tutkimuksessamme käytämme kuvailevaa ja hoito- ja

kasvatushenkilöstön kokemuksia ilmentävää kirjoittamista. (Minäkö tutkija? 2007 ha-
kupäivä 12.1.2014.)

Tutkimuksemme taustalla vaikuttaa holistinen ihmiskäsitys. Sen mukaan ihmisen ole-
mus jaetaan orgaaniseen (fyysiseen), tajunnalliseen (psykkiseen) ja situationaaliseen
(sosiaaliseen). Orgaaniseen kuuluu kaikki fyysiseksi eli käsin kosketeltavaksi tarkoitet-
tu asia. Tajunnallisuus viittaa ihmisen sisäiseen kokemusmaailmaan. Situationaalista on
kaikki se, minkä kanssa ihminen on yhteydessä ja mihin hänellä on jonkinlainen suhde.
(Dunderfelt 2011, 220, 221.)

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimustamme varten kokosimme tietoperustan mahdollisimman tuoreista tietolähteis-
tä ja tutkimusaineiston keräsimme teemahaastattelumenetelmällä. Teemahaastattelun
luonteeseen kuuluu, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotok-
sen menetelmää käyttäen. Suhtauduimmekin haastateltavien valintaan harkinnalla:
Haastattelimme yli 10 vuotta alalla olleita lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia, jolloin
saimme aineistoomme myös kokemuksen mukanaan tuoman hiljaisen tiedon. Cantellin
(2010, 7) mukaan hiljaisella tiedolla tarkoitetaan kokemuksiin perustuvaa tausta-
ajattelua, joka vaikuttaa siihen, miten ihmiset ja yhteisöt toimivat. Haastattelut tehtiin
kolmelle hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvalla yhdessä helsinkiläisessä ja neljälle
hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvalla yhdessä oululaisessa päiväkodissa. Kun koh-
deryhmä on pieni – on aineiston laatu kokoa tärkeämpää ja tarkoituksenmukaista. Mitä
syvempi on haastattelijan ja haastateltavan välinen dialogi, sen rikkaampi on myös ker-
tynyt materiaali ja tallennettu aines. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytetään pääasiassa haas-
tattelua (Hirsjärvi ym. 2008, 200). Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun
välimuoto. Sitä käytetään paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.
Haastattelun etuna voidaan pitää sitä, että haastattelutilanteessa ollaan suorassa kielelli-
sessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. (Hirsjärvi ym. 2008, 199, 203.) Valit-
simme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä se on menetelmänä joustava.
Siinä haastateltava voi halutessaan puhua vapaamuotoisesti ja keskustelun avulla
voimme esittää myös tarkentavia kysymyksiä. Keräämämme aineisto edustaa puhtaim-

millaan haastateltavan omia kokemuksia tutkittavasta asiasta. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan (Hirsjärvi & Hurme. 2000. 47- 48). Teemahaastattelu vastaa monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia, mutta ei kuitenkaan yksinomaan ole kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä eli se on yhtä käyttökelpoinen kvantitatiivisesti painottuvassa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2008, 203.)

Tutustuimme tutkimaamme kiusaamisilmiöön kirjallisuuden kautta, ja sen pohjalta laadimme haastattelussa käytetyn teemahaastattelurungon. (Liite 1). Tutkimuksemme teemat liittyvät kiusaamiseen, siihen puuttumiseen ja sen ehkäisyyn päiväkodissa. Etukäteen valitsemamme haastatteluteemat sitoivat saatavan aineiston tutkimuskysymyksiimme, mutta aineistosta voi nousta esiin myös uusia teemoja, joita jäsenämme aineistoa analysoidessamme.

4.4 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat yhden helsinkiläisen ja yhden oululaisen päiväkodin lastenhoitajia ja lastentarhanopettajia. Aineiston keruu toteutettiin yksilohaastatteluna teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Haastateltavillamme oli yli kymmenen vuoden työkokemus päiväkotityöskentelystä. Näin saimme aineistomme vankkaan kokemukseen perustuvan ja sen mukanaan tuoman hiljaisen tiedon. Haastattelimme lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia, sillä molemmat ammattiryhmät osallistuvat päiväkodin arkeen. Tutkimukseen osallistuvia ei tulisi valita satunnaisesti, vaan tutkittaviksi tulee valita sellaisia ihmisiä, joilta arvellaan parhaiten saatavan aineistoa kiinnostuksen kohteena olevista asioista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa kysyimme alustavasti kahdelta eri päivähoitoyksikön johtajalta kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhömmme. Tutkimusluvut saatuamme olimme uudelleen yhteydessä päiväkodin johtajiin ja toimitimme heille haastattelukutsun (liite2), jota jaettiin hoito- ja kasvatushenkilöstölle. Vapaaehtoisia haastateltavia ilmoittautui yhteensä seitsemän. Toimitimme haastateltaville etukäteen teemahaastattelu kysymykset, joko sähköpostitse tai viemällä ne heille. Näin heillä oli aikaa miettiä aiheita ennen haastattelua. Ilmoitimme samalla arvion haastatteluun kulun ajan, noin 30-60 min, jotta he pystyivät suunnittelemaan milloin haastatteluun osallistuminen olisi

mahdollista. Haastattelu ajankohdiksi valikoitui aika, jolloin haastateltava pystyi irrottautumaan lapsiryhmästä sen aiheuttamatta ylimääräistä työtä ryhmän muille työntekijöille. Ajan puutteen vuoksi emme tehneet suunnittelemaamme esihaastattelua, joka oli tarkoitus tehdä yhdelle lastentarhanopettajalle. Esihaastattelun tarkoituksena olisi ollut testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kyselyjen muotoa. Näitä olisi voitu tarvittaessa muuttaa ennen varsinaisia haastatteluja. (Hirsjärvi & Hurme. 2000. 72.) Ensimmäisten haastattelujen jälkeen huomasimme, että haastattelurunko oli toimiva, joten muutoksia siihen ei tarvinnut tehdä. Lisäksi pystyimme ilmoittamaan tarkemman haastatteluun kuluvan ajan seuraaville haastateltaville. Yhteen haastatteluun kului aikaa keskimäärin 25 minuuttia/haastattelu. Kaikki haastattelut saimme tehtyä ennen kesälomien alkamista kesäkuun aikana.

Haastattelu paikan tulee olla rauhallinen ja mahdollistaa keskeytyksetön haastattelu. Yhtenä haastattelu paikkana oli rauhallinen, päiväkodin lapsiryhmien ulkopuolella oleva tila. Toisena haastattelupaikkana oli läheinen päiväkotitoiminta, joka oli suljettu tulevan piharemontin vuoksi. Ennen haastattelua tarjosimme osalle haastateltavista kahvit, tämän tarkoituksena oli saada haastattelun ilmapiiristä rento. Ennen haastattelun alkamista kerroimme vielä tutkimuksemme tarkoituksesta ja tehtävästä, sekä siitä, miten haastattelun on tarkoitus edetä. Korostimme vielä, että tarkoitus on saada heidän omat kokemuksensa esiin tutkimukssamme. Haastattelut tehtiin anonyymisti. Käytimme haastattelujen nauhoittamiseen puhelinta ja tablet-tietokonetta, joihin olimme ladanneet tarkoitukseen sopivat nauhoitusohjelmat. Vaikka ennen haastattelujen alkua varmistimme, että akut olivat täynnä ja ohjelmat toimivat, puhelimen ohjelma oli kahden haastattelun aikana jostakin syystä sulkeutunut kesken nauhoituksen, tabletilla tätä ongelmaa ei ollut. Yksi haastattelu, joissa käytettiin puhelinta nauhoitukseen piti toteuttaa kokonaan uudestaan, ja toinen haastattelu osittain. Haastateltavat suostuivat onneksi uudelleen haastateltaviksi. Haastatteluihin kului aikaa yhteensä noin 3.5 tuntia.

4.5 Aineiston analyysi

Tuomen ja Sarajärven (2012, 108) mukaan laadullisen aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan; ensin aineisto hajotetaan osiin ja käsitteellistetään ja sitten se kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Analysoimme aineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodos-

tamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetysti ja yleisessä muodossa. Laadullisen aineiston analyysissä on tarkoituksena pyrkiä kokoamaan hajanaisesta aineistosta mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Analyysillä saadaan selkeyttä aineistoon, jotta siitä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2002. 103, 108.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautu suoraan teoriaan tai teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Siinä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Tunnistettavissa on aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedonmerkitys ei ole teoriaa testaavaa, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. (Tuomi & Sarajärvi 2002. 96-97.)

Aloitimme analysoinnin litteroimalla kumpikin omat haastattelumme sanasta sanaan. Litterointi tarkoittaa haastatteluaineiston puhtaaksi kirjoittamista (Metsämuuronen 2006,122). Litteroinnin jälkeen yhdistimme aineiston, jolloin aineisto oli molempien luettavissa. Yhdistettyämme aineiston analysoitavaa tekstiä oli yhteensä 31 sivua. Tämän jälkeen aloitimme aineiston pelkistämisen eli redusoinnin etsimällä ja värikoodaamalla saaduista vastauksista alkuperäisilmaukset, jotka olivat merkittäviä tutkimustehtävien kannalta. Pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että tutkimuksesta karsitaan pois epäolennainen tiivistämällä tai pilkkomalla aineisto osiin. Aineistosta nostetaan esiin tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2012. 109) Analysointiyksiköksemme muotoutui lause. Värikoodatuista alkuperäisilmauksista muodostimme pelkistettyjä lauseita. Esimerkiksi *"..niin sitte pysäytetään se tilanne ja keskustellaan sit lasten kanssa siitä..."* pelkistettiin lauseeksi *tilanteen katkaiseminen ja keskustelu*.

Seuraavaksi ryhmittelimme eli klusteroimme pelkistetyt lauseet. Klusteroinnissa aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Nämä käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään luokiksi. Syntyneet luokat nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2009. 110.) Ryhmittelimme pelkistetyt lauseet teemahaastattelurunkoa apuna käyttäen, jonka olimme laatineet tietoperustamme avulla. Ryhmitelystä aineistosta muodostimme alaluokkia, yläluokkia ja pääloukkia molempiin tutkimustehtäviimme.

Ensimmäisestä tutkimustehtävään muodostui 9 alaluokkaa ja toiseen tutkimustehtävään 34 alaluokkaa. Esimerkiksi pelkistetyistä lauseista *tilanteen katkaiseminen ja keskuste-*

lu, tapauskohtainen selvittäminen ja aikuisen tulkinta tilanteesta muodostivat alaluokan **konkreettinen puuttuminen**. Syntyneistä alaluokista ryhmittelimme yläluokkia, joita ensimmäiseen tutkimustehtävään muodostui 4 ja toiseen tutkimustehtävään 11. Esimerkiksi alaluokat *kiusaamisen tunnistaminen, konkreettinen puuttuminen, lapsen subjektiivinen kokemus, tunteet* sekä *sanoittaminen* yhdistettiin omaksi yläluokakseen, joka nimettiin **kiusaamistilanteen selvittäminen aikuisen kanssa**. Yläluokista muodostui yhteensä viisi pääluokkaa; ensimmäiseen tutkimustehtävään 1 ja toiseen tutkimustehtävään 4 pääluokkaa. Esimerkiksi yläluokista *pienryhmätoiminnan suunnittelu* ja *leikkitalanteiden suunnittelu* muodostui pääluokka **pedagoginen suunnittelu kiusaamisen ehkäisemiseksi**. Liitteenä on esimerkki aineiston analysoinnista (Liite ?).

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus voidaan osoittaa selostamalla tarkasti tutkimuksen kaikki eri vaiheet (Hirsjärvi ym. 2008, 227). Loppuraporttia kirjoittaessamme kuvasimme koko opinnäytetyöprosessin eri työvaiheet tarkasti. Raportissa kerrotaan aineiston hankinta vaiheesta, aineiston analyysivaiheesta, tulosten tulkinnoista sekä johdopäätöksistä. Kiinnitimme erityistä huomiota aineiston hankinta vaiheen kuvaukseen, sillä sen avulla lukija saa kuvan miten ja minkälaisissa olosuhteissa aineisto on tuotettu. Raportin pohdintaosassa selvitämme myös miten oma varhaiskasvatuksen parissa työskentelymme vaikutti aineiston keruun ja tulosten tulkinta vaiheessa. Tulkintojen luotettavuutta lisää myös tutkimusraporttiin liittämämme suorat haastatteluoitteet, jotka kuvaavat hyvin tutkimaamme aihetta. Hirsjärven ym. (2008, 228) mukaan suorien haastatteluoitteiden käyttäminen auttaa lukijaa ymmärtämään mihin tutkijan tekemät tulkinnat perustuvat.

Teemahaastattelussa laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen tekemällä hyvä haastattelurunko. Teemahaastattelu ei ole vain pääteemojen esittämistä, vaan teemoja voidaan syventää ja pohtia vaihtoehtoisia lisäkysymysten muotoja. (Hirsjärvi & Hurme. 2000.184.) Tutkimuksemme laatua lisäsi hyvin tehty haastattelurunko, jonka avulla saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Litteroimme haastattelun mahdollisimman nopeasti, jotta haastattelutilanne oli mahdollisimman tuoreessa muistissa (eleet, ilmeet jne.). Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu aineiston laadusta (Hirsjärvi & Hurme.

2000. 185). Kaikki, joita olimme aikoneet haastatella, myös haastattelimme. Laadukkuutta voidaan etukäteen parantaa myös huolehtimalla tekniikasta, jota tarvitaan haastattelun tallentamisessa (Hirsjärvi & Hurme. 2000.184).

4.7 Tutkimuksen eettisyys

Ihmistieteissä joudutaan eettisten kysymysten eteen tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia, kun tehdään tutkimus kasvoista kasvoihin, esimerkiksi haastatteleamalla. Kuitenkin eettisiä ongelmia liittyy myös tutkimukseen, joka tehdään dokumenttiaineiston avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 19.)

Tutkimuksen tiedonhankintatavoissa on huomioitava haastateltaviin kohdistuvat eettiset ratkaisut. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan tutkimusaineistoa hankittaessa antamalla ihmisten päättää vapaaehtoisesti osallistumisestaan haastatteluun. (Hirsjärvi ym. 2010, 25). Haastattelumme perustui vapaaehtoisuuteen; kysyimme päiväkodista asettamiemme kriteerien mukaisia vapaaehtoisia haastateltavia mukaan tutkimukseemme (työkokemus, ammattiryhmä). Selvitimme heille tutkimuksemme tarkoituksen ja sen, mikä osuus heillä tulee olemaan tutkimuksen toteuttamisessa. Haastateltavista emme kerro tietoja ulkopuolisille. Opinnäytetyön tekemisessä noudatimme vaitiolovelvollisuutta, jota myös päiväkodissa työskentelevien pitää lain perusteella noudattaa (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, 15§ hakupäivä 13.1.2014). Perustuslaissa suojattuihin ihmisoikeuksiin kuuluu yksityisyyden suoja ja se on myös tutkimuseettisesti tärkeä periaate. Aineiston keruu, käsittely ja tulosten julkaisemisen kannalta tärkeä yksityisyyden suojan osa-alue on tietosuojan suoja. (Tampereen yliopisto. 2013 hakupäivä 4.1.2014.) Haastateltavat ja päiväkodit eivät ole missään vaiheessa tunnistettavissa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkijat noudattavat yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustyössään sen tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä arvioinnissa. (Tuomi & Sarajärvi. 2002, 132-133.) Omassa tutkimuksessamme noudatimme koko tutkimusprosessin ajan hyvää tieteellistä käytäntöä. Olemme pyrkineet raportoimaan huolellisesti tutkimuksessamme käytetyt menetelmät. Muun muassa esimerkki analysointivaiheen toteuttamisesta kuvaa huolellista ja rehellistä alkuperäisen haastatteluaineiston käsittelyämme. Tietoperustaa ja johtopäätöksiä tehdessämme merkitsimme tarkasti tekstiviitteillä mikä on jonkun toisen tutkijan aineistosta lainattua tie-

toa. Tällä kunnioitimme muiden tutkijoiden tekemää työtä ja saavutuksia. Raportin valmistumisen jälkeen tuhosimme haastatteluaineiston.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksemme käsittelee kiusaamista ja sen ehkäisyä päiväkodissa hoito- ja kasvatushenkilöstön näkökulmasta. Tutkimustuloksissa näkyvät heidän omakohtaiset kokemuksensa yli kymmenen vuotta kestäneeltä työuralta.

5.1 Päiväkodissa ilmenevä kiusaaminen

Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstö kuvaa päiväkodissa ilmenevää kiusaamista fyysiseksi, psyykkiseksi ja sanalliseksi kiusaamiseksi. Fyysisenä kiusaamisena he pitävät lyömistä ja potkimista. Psyykkinen kiusaaminen ilmenee lasten leikeissä leikistä pois sulkemisena. Psyykkinen kiusaaminen on heidän mukaansa myös uhkailua erilaisilla asioilla.

"Ja yks joka on sitten usein on tää synttärikutsu, että mää en kutsu sua mun synttäreille jos et tee sitä tai että en oo enää sun kaveri."

Sanallinen kiusaaminen puolestaan ilmenee sanallisena lällättämisenä tai vaatteiden arvosteluna. Lasten välinen kiusaaminen voi toisinaan olla myös tiedostamatonta, sillä lapset eivät aina ymmärrä tekoaan kiusaamiseksi. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä varsinkaan psyykkistä kiusaamista lapset eivät ymmärrä kiusaamiseksi.

Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan kiusaamista tapahtuu kaikissa arjen tilanteissa, esimerkiksi ruokailutilanteissa, ulkoillessa ja lasten leikeissä. Kiusaamista tapahtuu kuitenkin harvemmin silloin, kun aikuinen ohjaa tilannetta. Kiusaamistilanteet tapahtuvat yleisimmin aikuisen selän takana; siirtymätilanteissa ja vapaan leikin aikana, missä aikuinen ei ole läsnä.

Kiusaamisen määritelmään liittyy tiettyjä yleispiirteitä, joista se voidaan tunnistaa. Kiusaamisen määritelmään kuuluvat muun muassa toistuvuus ja tahallisuus. Hoito- ja kasvatushenkilöstö määrittelee kiusaamisen säännölliseksi ja jatkuvaksi, jopa päivittäin

ja viikoittain samaan lapseen kohdistuvaksi negatiiviseksi kohteluksi. Kohteena on aina sama lapsi ja kiusaamiseen osallistuu yksi tai useampi lapsi kerrallaan. Toisaalta hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan myös yksittäinen teko, esimerkiksi huitaisu tai toiselle rumasti sanominen voi olla kiusaamista.

"Tietysti semmoset yksittäisetki asiat voi olla kiusaamista."

Hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä lasten välinen riita ja kiusaaminen voidaan olemukseltaan erottaa toisistaan. Riita ei vahingoita toista lasta, sillä taustalla on yleensä erimielisyys jostakin asiasta; asiat riitelevät. Riita voi syntyä esimerkiksi lelusta tai rooleista leikeissä. Se ei siis kohdistu suoraan keneenkään henkilöön, vaan riidan osapuolien voivat olla ketkä tahansa. Riidan taustalla ei ole tietoinen toiminta, vaan tilanne syntyy aina spontaanisti. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan riitatilanteisiin puututaan, sillä toistuvat lasten väliset riitatilanteet voivat kuitenkin johtaa kiusaamiseen.

5.2 Kiusaamistilanteeseen puuttuminen ja sen selvittäminen päiväkodissa

Hoito- ja kasvatushenkilöstö koki, että tietoisuus lasten välisestä kiusaamisesta on lisääntynyt, koska siitä on alettu puhumaan. Havainnoimalla lapsiryhmää he huomaavat myös tapahtuuko siinä kiusaamista. Kun kiusaamista havaitaan, puututaan siihen konkreettisesti. Konkreettisen puuttumisen keinona he käyttävät tilanteen katkaisua ja keskustelua lasten kanssa. Tilanteet selvitetään aina tapauskohtaisesti ja aikuisen tulee olla tarkkana siinä, miten hän niitä tulkitsee, sillä lasten ja aikuisten kokemuksissa kiusaamisesta koettiin olevan eroja. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä myös jokainen lapsi kokee kiusaamisen eritavalla. Joku lapsi voi kokea kiusaamiseksi jo sen, että toinen koskettaa häntä olkapäähän. Kiusaamistilanteita selvitetessä yritetään saada lapsi sanoittamaan kiusaaminen; mitä toinen on hänelle konkreettisesti tehnyt. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi myös, että tilanteita selvitetessä pyritään vetoamaan kiusaajan tunteisiin ja löytämään empatiakykyä.

"... ja käydään läpi sitä tilannetta miltä sinusta tuntuu jos sinulle kävisi näin, yritetään sitä empatiakyvyn niinku löytömistä."

Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi käyttävänsä tilanteiden selvittämisessä tukena tunnekuvia, draamaa ja elekieltä. Hyviä tunnekuvia löytyy Papunetistä. Kiusaamistilanteen selvittämisessä huomioidaan sekä kiusaavan, että kiusatun lapsen tunteet; kiusaajaa rauhoitellaan ja hänen paha mielensä pyritään poistamaan ja kiusattua lohdutetaan. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan kiusaamistilanteesta seuraa aina sovittelu ja seuraamuksia. Sovitteluna käytetään anteeksipyyttämistä ja seuraamuksena jäähypenkkiä tai leikitä pois ottamista. Hoito- ja kasvatushenkilöstön tulee kuitenkin olla samoilla linjoilla, jos näitä seuraamuksia käytetään.

5.3 Pedagoginen suunnittelu kiusaamisen ehkäisemiseksi

Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstö ottaa kiusaamisen ehkäisyn huomioon pedagogisessa suunnittelussa. Toimintaa suunnitellaan pienryhmissä toteutettavaksi. Toiminnan suunnitteluun kuuluu lasten jakaminen pienryhmiin ja pienryhmätoiminnan suunnittelu. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan pienryhmäjaossa huomioidaan lasten iät; lapset jaetaan usein isompiin ja pienempiin. Heidän mukaansa myös lasten väliset kemiaat ja erityistarpeet on otettava ryhmäjaossa huomioon. Kiusaamista ehkäisevän pienryhmätoiminnan suunnitteluun vaikuttavat myös lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Tarpeen mukaan pienryhmässä harjoitellaan tunnetaitoja, sosiaalisia vuorovaikutustaitoja sekä leikkitaitoja.

"...kuka tarvitsee enemmän niitä sosiaalisten taitojen harjoittelua, leikkitaitojen harjoittelu, heidän kanssaan järjestetään jotain pienryhmää, joka tukee niitä. Esimerkiksi vuorovaikutusleikkikerho on vuosia pyörinyt meillä."

Hoito- ja kasvatushenkilöstö pitää tärkeänä sitä, että toiminta on lasten mielestä mielenkiintoista, sillä se auttaa heitä keskittymään itse toimintaan ja vie mielenkiinnon keskinäisestä nahistelusta. Lasten osallisuus huomioidaan pienryhmätoiminnan suunnittelussa kuuntelemalla lasten mielipiteitä. Myös siirtymätilanteet suunnitellaan pienryhmissä toteutettaviksi.

Hoito- ja kasvatushenkilöstö kokee ryhmäytymisen tärkeäksi ryhmän toimivuuden kannalta. Ryhmäytymistä tuetaan yhteisillä liikuntatuokioilla ja yhteisleikeillä. Yhteinen

toiminta tutustuttaa lapsia toisiinsa ja he alkavat toimia huomaamattaan ryhmänä. Ryhmytymisen onnistumiseen vaikuttaa heidän mielestään myös ryhmän sisällä laaditut yhteiset säännöt.

Lasten leikkien ohjaaminen ja leikkiryhmien muodostaminen koetaan tärkeiksi asioiksi leikkitilanteita suunniteltaessa. Leikkitilanteita havainnoimalla saadaan tietoa lasten leikki- ja vuorovaikutustaidoista ja tarvittaessa aikuiset menevät mukaan lasten leikkeihin tai he ohjaavat niitä. Sillä varmistetaan leikin sujuminen ja useamman lapsen leikkiminen yhtä aikaa. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kokee tärkeäksi asiaksi myös lasten leikin mahdollistamisen, joten liian tiukkaa toimintasuunnitelmaa ei laadita.

"...se on niinku ollu niissä mejän suunnitelmissa ihan että meillä ei oo ollu välttämää ihan kauheen tiukkaa tämmöstä toiminnallista suunnitelmaa että se mahdollistaa sitä lasten leikkimistä ja aikuiset on sitten ohjannu sitä ja panostanu siihen että se leikki sujus ja näin."

Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi, että leikkiryhmien muodostaminen tapahtuu aikuisen ohjaamana tai niin, että lapsi, joka jää aina ilman leikkikaveria saa valita ensimmäisenä kenen kanssa leikkii. Leikkiin jakamisessa käytetään myös lorua, joka kertoo, ketkä leikkivät yhdessä. Lapselle annetaan myös mahdollisuus leikkiä haluamansa kaverin kanssa, myös eri ryhmässä olevan kaverin kanssa.

5.4 Kiusaamisen ehkäisy oppimis- ja kasvuympäristössä

Päiväkodin oppimis- ja kasvuympäristön muokkaamiseen kuuluu fyysisen ympäristön suunnittelu. Tilojen käytön suunnittelulla voidaan hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan vaikuttaa siihen, että aikuinen pystyy valvomaan lasten toimintaa ja siten aikuisen selän takana kiusaaminen ei ole mahdollista. Tilojen käytön suunnittelussa huomioidaan se, että tilat ovat sopivat eli lapsia ei laiteta liikaa pieneen tilaan. Erilaisille leikeille valitaan hyviä pikkutiloja ja leikkejä rajataan niin, että lapset osaavat hahmottaa mikä on toisten lasten leikki. Näin lapset tietävät kunnioittaa toisten lasten leikkiä.

"Se, että olisi hyviä pikkutiloja leikeille ja rajataan leikkejä niin, että kaikki tietää toi on toisten leikki me ei tulla sinne, kunnioitetaan toisten leikkiä ja on erilaisia leikkipaikkoja."

Tilaratkaisuissa on tärkeää huomioida myös lasten toiveet ja mielikuvituksen käytön mahdollisuus omissa leikeissä. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi myös, että oppimisvälineiden valintaan kiinnitetään huomiota. Esimerkiksi pelit valitaan niin, että kukaan ei jää sen vuoksi ulkopuoliseksi, ettei osaa pelata niitä.

Oppimis- ja kasvuympäristön ilmapiiri vaikuttaa kiusaamisen ilmenemiseen päiväkodissa. Turvallinen ilmapiiri luodaan hoito- ja kasvatushenkilöstön kertoman aikuisten johdonmukaisella toiminnalla; aikuisilla on yhteneväinen tyyli puuttua lasten väliseen kiusaamiseen. Aikuisen herkkä reagointi toiminnan aikana ilmenevään kiusaamiseen lisää lasten turvallisuuden tunnetta. Lapsia rohkaistaan kertomaan aikuiselle, jos joku esimerkiksi kiusaa. Rauhallinen ilmapiiri syntyy hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä suunnittelemalla toimintaa niin, että kaikilla lapsilla on joku leikki, eikä kukaan vaeltele häiritsemässä toisten leikkiä.

"...että kaikille löytyy se leikkirauha ja siellä ei oo kukkaa joka vaeltelee sitten häiritsemässä."

Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan aikuisten arvostava käyttäytyminen toisiaan kohtaan toimii mallina lapsille. Arvostavaa ilmapiiriä luodaan myös aikuisten asenteella lapsia kohtaan. Aikuisen tapa puhutella lasta mietitytti hoito- ja kasvatushenkilöstöä. Heidän mielestään aikuisen negatiivinen puhetapa voi vaikuttaa lapsen itsetuntoon.

Kiusaamista ehkäisevään ilmapiiriin vaikuttaa hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä olennaisesti päiväkodissa työskentelevien aikuisten sensitiivisyys. Sensitiivinen aikuinen havainnoi ja kuuntelee lapsia, on herkkänä ja huomaa kiusaamisen. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi käyttävänsä positiivisen palautteen antamista niin kiusaajalle kuin kiusatullekin. Aikuinen voi sensitiivisyydellään hoito- ja kasvatushenkilöstön mielestä vaikuttaa siihen, että kukaan lapsi ei joutuisi huonosti kohdelluksi.

"Ja se vähän niinku että siinä on aikuisen rooli tärkeä että kukkaa lapsi ei joutuis siihen, että on vähän tämmönen maine sillä, että tätä voi kohella huonosti."

Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi, että heillä on mielessään punaisena lankana se, että kaikilla lapsilla olisi joku kaveri. Tätä ajatusta tukee se, että lapsille annetaan mahdollisuus leikkiä myös yli ryhmärajojen. Eräs hoito- ja kasvatushenkilöistä totesi, että lapsen sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot eivät tule syntymälahjana, eivätkä geeneissä, vaan ne pitää opetella. Päiväkodissa vahvistetaan lasten välisiä vuorovaikutustaitoja.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi kiusaamista käsitellään koko lapsiryhmän kesken. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi käyttävänsä arvokeskustelua oikeasta ja väärästä yhtenä keinona käsitellä kiusaamista ryhmässä. Arvokeskustelua käydään satujen avulla, joissa on joku kiusaamistapaus.

"Että minusta se on hyvä keino pohtia sitä että, arvokeskustelua lasten kanssa, mikä on oikein ja mikä on väärin"

5.5 Päiväkodissa tehtävä yhteistyö kiusaamisen ehkäisemiseksi

Päiväkodissa tehdään yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Yhteistyöhön kuuluu päiväkodin henkilöstön välinen yhteistyö sekä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoi, että ryhmän sisäisestä yhteistyöstä sovitaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Siihen kirjataan muun muassa miten kiusaamistapauksissa menetellään sekä ryhmän tavoitteet. Yhtenä tavoitteena he mainitsivat sosiaalisten ja tunnetaitojen harjoittelun. Ryhmän sisäiseen yhteistyöhön kuuluu myös jokaviikkoinen tiimipalaveri. Tiimipalaverien aiheina ovat olleet lapset, leikki ja ryhmän sosiaaliset suhteet. Lisäksi tiimipalavereissa sovitaan lapsiryhmän havainnoinnista, kiusaamiseen puuttumisesta ja seurannasta. Havaitessaan, että ryhmän toiminnassa oli ongelmia, luotiin omat käytännöt ja niiden vaikutusta seurattiin. Yhtenä toimintamuotona käytettiin keskustelua lapsiryhmän kanssa ja hoito- ja kasvatushenkilöstö koki siitä olevan hyötyä.

"Ja siinä me pohittiin, puhuttiin sitten lasten kans ku tultiin ulkoa, hetki ennen lounasta, hyvin paljon keskusteltiin lasten

kanssa. Ja lähetettiin sitten siitä positiivisesta puolesta, eli nyt kerrottiin ihan konkreettisesti mitä he olivat, aina sanottiin että nyt me halutaan kertoa X:lle ja X:lle (aikuisia), arvatkaapa miten pojilla meni ja aina sitten puhuttiin."

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan on sisällytetty kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Osa hoito- ja kasvatushenkilöstöstä kertoi, että sitä näytetään myös vanhemmille. Hoito- ja kasvatushenkilöstö pitää tärkeänä asiana sitoutumista yhdessä sovittuihin käytäntöihin niin työntekijä, ryhmä kuin koko päiväkodin tasollakin.

Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus toteutuu erilaisten keskustelujen avulla. Hoito- ja kasvatushenkilöstö korostaa avoimuutta vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa. Lapsen aloittaessa hoidon käydään aloituskeskustelu, jossa vanhemmilla on mahdollisuus kertoa varhaisessa vaiheessa lapseen kohdistuneesta kiusaamisesta edellisessä päiväkodissa. Tämän avulla voidaan kiinnittää huomio siihen, ettei enää uudessa päiväkodissa tapahtuisi kiusaamista.

"Semmonenki tapaus että on ollut lapsi jota on edellisessä päiväkodissa kiusattu niin vanhemmat on kertonut siitä hyvin varhasessa vaiheessa, että henkilökunta on pystynyt kiinnittämään huomiota siihen, että se ei enää siinä uudessa päiväkodissa tapahtuskaan sitä."

Hoito- ja kasvatushenkilöstö pitää päivittäisiä keskusteluja tärkeimpinä keskustelujen muotona. Niissä voidaan kertoa kiusaamistapauksista ja miten niihin on puututtu sekä miten niitä on selvitetty. Vanhemmat voivat vielä kotona keskustella lapsen kanssa kiusaamistapauksesta. Lisäksi päivittäisissä keskusteluissa mietitään yhdessä vanhempien kanssa miten kiusaamiseen puututaan. Lapsen varhaiskasvatuskeskustelussa hoito- ja kasvatushenkilöstö kertoo vanhemmille päiväkodin suhtautumisesta kiusaamiseen: kiusaamiseen puututaan aina ja sitä selvitetään aikuisen kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6 vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisesta

Tutkimuksessamme hoito- ja kasvatushenkilöstö määrittelee 4-6 vuotiaiden lasten välisen kiusaamisen toiseen lapseen kohdistuvana fyysisenä, psyykkisenä tai sanallisena negatiivisena toimintana. Kirveen ja Stoor-Grennerin (2011, 6.) mukaankin kiusaamista voidaan luokitella fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamisen muotoihin. Kiusaaminen ei ole aikaan ja paikkaan sidottua, sillä sitä ilmenee hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan kaikissa arjen tilanteissa. Yleisimmin kiusaaminen tapahtuu aikuisen selän takana. Salmivalli (2010, 12.) määrittelee kiusaamisen toistuvaksi ja tietoiseksi toiminnaksi. Tutkimuksesta kävi ilmi, että päiväkodissa tapahtuva lasten välinen kiusaaminen voi olla myös tiedostamatonta. Pienet lapset eivät välttämättä ymmärrä kiusaavansa, etenkin jos kiusaaminen on luonteeltaan psyykkistä.

Kaikki riidat ja konfliktit eivät ole Revon (2010, 34.) mukaan kiusaamista. Tutkimuksemme mukaan riita syntyy äkillisesti esimerkiksi lasten välisessä roolien jaossa leikeissä. Tutkimuksesta ilmeni, että kiusaamisen ja riidan erot tunnistetaan päiväkodissa ja niihin molempiin puututaan, koska jatkuessaan riidat voivat muuttua systemaattiseksi kiusaamiseksi. Puuttamalla riitatilanteisiin voidaan päiväkodissa ilmenevää kiusaamista vähentää.

6.2 Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6-vuotiaiden lasten välisestä kiusaamisen ehkäisemisestä

Päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstö koki pystyvänsä tunnistamaan kiusaamisen sitä havaitessaan, sillä tietoisuus kiusaamisesta on lisääntynyt. Lasten välisen kiusaamisen ehkäiseminen edellyttää kiusaamisen tunnistamista ja havainnointi nähdään tärkeänä osana sitä. Havainnoinnin avulla huomataan lapsiryhmässä tapahtuva kiusaaminen. Myös Revon (2013, 40) mukaan lasten välisen kiusaamisen huomaaminen vaatii kasvat-

tajilta lapsiryhmän tuntemista, havainnointia ja läsnäoloa arjen toiminnoissa. Jotta kiusaamista pystytään ehkäisemään, tulee se osata myös tunnistaa.

Tutkimustulosten perusteella kiusaamistilanteisiin puututaan aina konkreettisesti. Puuttumisen keinoina hoito- ja kasvatushenkilöstö käyttää kiusaamistilanteen katkaisua ja keskustelua lasten kanssa. Kiusaaminen on sellaista, minkä kohtaamista lapsi ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisen tehtävä (Repo 2013, 34). Myös Keltikangas- Järvinen (2012, 164) on sitä mieltä, että lasten keskinäisten ongelmien ratkaisu vaatii aikuisen puuttumista tilanteeseen. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että kiusaamiseen puuttuminen on aina aikuisen asia ja tärkeä osa kiusaamista ehkäisevää toimintaa päiväkodissa. Kiusaamiseen puuttuminen ja sen selvittäminen tehdään aina tapauskohtaisesti ja hoito- ja kasvatushenkilöstö huomioi lasten subjektiivisen kokemuksen kiusaamisesta. Lasten kokemukset kiusaamisesta ovat erilaisia yksilöstä ja iästä riippuen (Kirves ja Stoor-Grenner 2010, 7). Tämän perusteella voidaan todeta, että lapsen oma kokemus kiusaamisesta on otettava aina huomioon kiusaamista selvitetessä.

Kiusaamisen ehkäisyä voidaan toteuttaa laadukkaalla peruspedagogiikalla arjen tilanteissa (Repo 2013, 114). Tutkimuksessamme tuli esiin, että toimintaa suunnitellaan toteutettavaksi pienryhmissä. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut yksilölliset tuen tarpeet. Tutkimuksessamme esiin nousi että pienryhmissä harjoitellaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, tunnetaitoja sekä leikkitaitoja. Kiusaamisen syynä voi olla juuri näiden taitojen puute. Laki lasten päivähoitostakin (36/1973 hakupäivä 1.1.2014) sanoo, että päivähoiton tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Pienryhmissä harjoiteltavat taidot kehittyvät lasten välisissä leikeissä, joissa aikuisen osuus leikin ohjaajana tai leikkiin osallistujana koettiin tärkeäksi, jotta siinä ei tapahdu kiusaamista. Lapsille luontaisin tapa solmia suhteita on leikin aikana (Neitola 2013, 104). Leikkiryhmiin jaossa otetaan huomioon ystävyys-suhteet. Ystävyys-suhteet suojaavat lasta negatiivisilta emotionaalisilta kokemuksilta, torjutuksi tulemiselta ja kiusatuksi joutumiselta. (Neitola 2013, 108.) Yhtenä kiusaamista ehkäisevänä toimintana hoito- ja kasvatushenkilöstö käytti myös ryhmäytymistä, jolla on vaikutusta yksittäisen lapsen leikkiin pääsyyn sekä koko ryhmän toiminnalle. Jos lapsi ei ole ryhmäytynyt, hän voi joutua ryhmässään kiusatuksi tai hän alkaa kiusaamaan muita. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, joten vaikuttamalla ryhmän toimintaan, vaikutetaan myös kiusaamiseen ennaltaehkäisevästi (Repo 2013, 121).

Tutkimuksen mukaan kiusaamista ehkäistään päiväkodin oppimis- ja kasvu ympäristön muokkaamisella. Fyysiseen ympäristöön vaikutetaan hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan tilojen käytön suunnittelulla. Tilat suunnitellaan niin, että aikuisen läsnäoloa voidaan tarpeen mukaan lisätä. Sillä voidaan ehkäistä kiusaamista, sillä Revon (2013, 40) mukaan jo viisi vuotiaat ovat tietoisia teostaan ja he osaavat tarkkailla näkeekö kukaan kiusaamistilannetta. Tilojen käytön suunnittelulla mahdollistetaan myös lasten välisen leikkitoiminnan sujuminen. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 18) mukaan hyvin suunnitelluilla tiloilla voidaan edesauttaa erilaisten vertaisryhmien toimintaa ja vaikuttaa kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen.

Oppimis- ja kasvu ympäristön ilmapiirin tulisi olla myönteinen, turvallinen ja siinä tulisi ottaa huomioon lasten hyvinvointiin liittyvät tekijät (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.18). Tutkimuksesta ilmeni, että kasvattajien omilla arvoilla ja asenteilla vaikutetaan turvallisen, rauhallisen ja arvostavan ilmapiirin luomiseen päiväkodissa. Aikuisten johdonmukainen toiminta ja herkkä reagointi lasten väliseen kiusaamiseen luovat hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan turvallisuuden tunnetta ryhmään. Käyttäytymisellä toisiaan ja lapsia kohtaan hoito- ja kasvatushenkilöstö katsoi olevan merkitystä arvostavan ilmapiiriin luomiselle. Aikuisten käyttäytymisen voidaan katsoa toimivan mallina lapsille siinä, kuinka vuorovaikutussuhteissa toimitaan. Ryhmään luodaan rauhallinen ilmapiiriin, kun huolehditaan, että kaikilla lapsilla on joku leikki menossa. Aikuisten sensitiivisyydellä voidaan vaikuttaa myönteisen, kiusaamisen vastaisen toimintakulttuurin luomiseen. Hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtävä on huolehtia, että lapsi saa kokemuksia positiivisesta vuorovaikutuksesta niin hoito- ja kasvatushenkilöstön kuin toisten lasten kanssa (Repo 2013, 122). Tutkimuksesta kävikin ilmi, että aikuiset pitivät tärkeänä sitä, että kaikilla lapsilla olisi joku kaveri. Kaverisuhteita tietoisesti tukemalla vaikutetaan lasten välisen positiivisen vuorovaikutuksen toteutumiseen. Voidaan todeta, että hoito- ja kasvatushenkilöstön arvot ja asenteet vaikuttavat päiväkodin toimintakulttuurin muodostumiseen ja siihen, miten kiusaamisen ehkäisy toteutuu.

Tutkimustuloksista nousi esiin myös yhteistyö, jota tehdään kiusaamisen ehkäisemiseksi. Päiväkodin sisäinen yhteistyö toteutetaan laatimalla yhteisiä kirjallisia sopimuksia, joissa määritellään kiusaamisen vastaisen työn menetelmiä. Ryhmätasolla sopimukset kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan. Koko päiväkodin tasolla on laadittu kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, jossa määritellään se, miten päiväko-

ti pyrkii kasvatusyhteisönä ehkäisemään kiusaamista. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mukaan on tärkeää, että koko työyhteisö sitoutuu noudattamaan tätä suunnitelmaa. Nykypäivänä on suositeltavaa, että kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma laadittaisiin kirjallisena osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 11). Tutkimustuloksista ilmeni, että kiusaamista voidaan ehkäistä myös tekemällä yhteistyötä vanhempien kanssa, jota toteutetaan kasvatuskumppanuuden periaatteella. Luottamukseen perustuvassa kasvatuskumppanuudessa voidaan yhdessä pohtia päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista ja sen ehkäisyä (Repo 2013, 206). Aikuisten yhteiset toimintatavat ovat perustana onnistuneelle kiusaamisen ehkäisylle.

7 POHDINTA

Aloitimme tutkimussuunnitelman tekemisen syksyllä 2013 valitsemalla aiheen ja keräämällä siihen liittyvää lähdekirjallisuutta. Laadimme suunnitelmaamme tietoperustan, jonka kokoamiseen kului aikaa useita viikkoja. Laadimme tutkimuslupa-anomukset ja lähetimme ne toukokuussa 2014 tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen Helsingin ja Oulun varhaiskasvatuksen johdoille. Haastattelut toteutettiin kesäkuussa 2014 ja litteroitiin heti. Aineiston analysoinnin aioimme tehdä kesän aikana, mutta se siirtyi syksyyn, koska emme saaneet aikataulumme sovitettua töiden ja kesälomien vuoksi. Lopullisen opinnäytetyön oli tarkoitus valmistua lokakuussa 2014, mutta se venyi analyysivaiheessa koettujen haasteiden vuoksi.

Teimme opinnäytettä koko ajan yhdessä Onedriven ja Skypein avulla, jolloin voimme työstiä sitä samanaikaisesti, vaikka fyysisesti olimme eri paikkakunnilla. Onedrive on ohjelma, jonka avulla voimme muokata tiedostoa yhtä aikaa. Skypein avulla olimme myös samanaikaisesti puheyhteydessä. Onedriven ja Skypein avulla opinnäytetyön tekeminen onnistuu hyvin, jos tietoliikenneyhteydet toimivat katkeamattomasti. Koimme välillä ongelmia yhteydenmuodostamisessa, mutta vaikeudet selvitettiin ja työ jatkui. Voimme suositella opinnäytetyön tekemistä muillekin tämän muotoisena, sillä se ei edellytä kotoa lähtemistä ja aikatauluja on helpompi sovittaa yhteen.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa jouduimme tekemään erilaisia valintoja koskien työn rajaamiseen ja tutkimusmenetelmiin liittyviä asioita. Tutkimusaiheen valinnassa kiusaaminen opinnäytetyön aiheena kiinnosti heti alussa, mutta vaikeuksia tuotti aiheen rajaus. Rajasimme aihetta niin, että laadimme suunnitelmaamme yhden tutkimuskysymyksen, joka tutkimusaineiston hankkimisen jälkeen osoittautui liian suppeaksi, joten laadimme analysointivaiheessa työhömmme myös toisen tutkimuskysymyksen. Mielestämme aiheenamme ollut kiusaamisen ehkäisy edellytti myös kiusaamisen määrittelyä, jotta tiedetään mitä ehkäistään. Aiheen valinta oli mielestämme mielenkiintoinen, koska se liittyi omaan työhömmme. Opinnäytetyötä tehdessämme kävimme monta ammatillista

keskustelua työn aiheesta läpi. Aineiston analysoinnin koimme haastavaksi ja olisimme toivoneet siihen enemmän opettajien ohjausta.

Haastateltaville annoimme teemahaastattelun kysymykset etukäteen ja pohdimmekin, että oliko sillä vaikutusta aineistoon. Pohdimme myös oliko sillä vaikutusta tuloksiin, että haastateltavien työpaikat sijoittuivat maantieteellisesti eri puolille Suomea. Huomasimme kuitenkin, että haastattelutulokset eivät paljon eronneet toisistaan. Syynä tähän saattaa olla koko varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat.

Opinnäytetyömme lisäsi ammatillista tietoisuutta kiusaamisesta ja etenkin kiusaamisen ehkäisystä. Pystymme hyödyntämään tuloksia omassa työssämme ja toivomme siitä olevan hyötyä myös muille päiväkodin työntekijöille. Pitää huomioida kuitenkin se, että keinot kiusaamisen ehkäisyyn ovat aina riippuvaisia lapsiryhmästä ja sen tarvitsemasta kasvatuksellisista ja opetuksellisista keinoista.

Tutkimuksemme onnistumista arvioidessamme pohdimme onnistuimmeko saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Koimme että teemahaastattelurunko oli laadittu niin, että tutkimusaineistostamme muodostui kattava ja monipuolinen ja saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Haastattelurungossamme oli kysymyksiä, joilla kysyimme miksi lapsi alkaa kiusaamaan ja miksi häntä kiusataan. Jätimme nämä vastaukset kuitenkin toisarvoiseen asemaan, sillä katsoimme, että ei ole eettisesti oikein profiloita ja leimata lasta kiusaajaksi tai kiusatuksi lapseksi.

Keräämästämme tietoperustasta nousi esiin itseämme kiinnostava aihe: Lasten päivähoidon aloittamisikä vuoden vanhana ja päivähoidon jatkuminen keskeytyksettä kouluikään saakka voi aiheuttaa aggressiivisuutta ja ongelmia sosiaalisissa suhteissa. Tästä johtuen kiusaamisaihetta voisi tutkia lisää ja selvittää kuinka päiväkotihistorian pituus vaikuttaa lasten väliseen kiusaamiseen kouluun siirryttäessä.

LÄHTEET

Aamulehti 15.6.2013.

Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista. 804/ 1992 hakupäivä 3.1.2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1992/19920804>

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2010. Määräykset ja ohjeet 2010: 27. Opetushallituksen julkaisuja. hakupäivä 3.1.2014.

http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu -teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja Kirjoita.13.-14. painos. Helsinki: Tammi.

Iltasanomat 15.6.2013

Iltasanomat 7.8.2012

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti- ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. Kiusaavatko pienetkin lapset? 2010. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan. Fram.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puutumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

KiVa Koulu. 2014. hakupäivä 2.1.2014. <http://www.kivakoulu.fi>.

Koivunen, Pirjo-Leena. 2013. Hyvä päivähoito, työkaluja sujuvaan arkeen. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki lasten päivähoidosta. 19.1.1973/36 hakupäivä 1.1.2014
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 hakupäivä 13.1.2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lasten oikeuksien sopimus. Unicef. 2014 hakupäivä 6.1.2014
www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Marjanen, P. Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P. Marttila M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lapsen hyvinvoinnille. Juva: Bookwell.

Minäkö tutkija? 2007. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen keskeisiä periaatteita.

hakupäivä 12.1.2014 <http://www.xip.fi/tutkija/0401b.htm>

MLL. 2014. Kouluille ja kasvattajille. Kiusaamisen ehkäiseminen. Kiusaaminen päiväkodissa. hakupäivä 4.1.2014. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaisuinen/kiusaaminen-paivakodissa/>

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky.

Mäkinen, P. Raatikainen, E. Rahikka, A ja Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: Wsoypro Oy.

Neitola, M. 2013. Kiusaaminen päiväkodissa- ilmeneminen ja interventio. Teoksessa: Korhonen, R., Rönkkö., M-L. & Aerila, J. (toim.). 2010. Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint.

Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P. Marttila M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lapsen hyvinvoinnille. Jyväskylä: Bookwell.

Oulun kaupunki. 2014. Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013-2015. hakupäivä 17.11.2013 http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=600e7e2c-74b6-48a1-9cff-8c30f8648e1f&groupId=112792

Perusopetuslaki 628/1998 hakupäivä 6.1.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki%20#L7P29>

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto hakupäivä 24.11.2013.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

hakupäivä 2.12.2014.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sarkomaa, S. Valtioapäiväasiakirjat 2010. Kirjallinen kysymys 691/2010 vp. hakupäivä 3.1.2014 http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_691_2010_p.shtml

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Tampereen Yliopisto. Tutkimusetiikka. Eettiset periaatteet. hakupäivä 4.1.2014. <http://www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/yksit.html>

THL. 2014. Kasvun kumppanit. Varhaiskasvatus. hakupäivä 4.1.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes oppaita 56. 6.painos. Helsinki: Stakes.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Kiusaamisen määrittely:

Mikä on kokemustesi mukaan lasten välistä kiusaamista?

Mikä ero on kokemustesi mukaan riidalla ja kiusaamisella?

Kiusaamisen ilmeneminen:

Minkälaista kiusaamista kokemuksesi mukaan päiväkodissanne ilmenee?

Millaisissa tilanteissa kokemuksesi mukaan kiusaamista ilmenee?

Mistä kokemuksesi mukaan johtuu se, että lapsi alkaa kiusata muita lapsia?

Mistä kokemuksesi mukaan johtuu se, että lapsi tulee kiusatuksi?

Kiusaamisen ehkäisy:

Miten kokemuksesi mukaan kiusaamisen ehkäisy otetaan huomioon oppimis- ja kasvu-ympäristön muokkaamisessa?

-fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö

Miten kokemuksesi mukaan toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon kiusaamisen ehkäisy?

Miten kokemuksesi mukaan toiminnassa otetaan huomioon kiusaamisen ehkäisy?

Millaista yhteistyötä kokemuksesi mukaan päiväkodissa tehdään vanhempien kanssa kiusaamisen ehkäisemiseksi?

Miten kokemuksesi mukaan kiusaamiseen puututaan?

Miten kokemuksesi mukaan lapsiryhmän sisällä käsitellään kiusaamista?

LIITE 2

Hyvä lastentarhanopettaja/ lastenhoitaja

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Oulun ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme aiheena on "Kiusaamisen ehkäisy päiväkodissa". Tarkoituksenamme on kuvailla päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön kokemuksia 4-6-vuotiaiden lasten kiusaamisen ehkäisemisestä päiväkodissa. Haemme tutkimukseemme yli kymmenen vuotta alalla olleita lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia haastateltaviksi Oulusta ja Helsingistä. Haastattelut tehdään yksilöhaastatteluna teemahaastattelumenetelmällä ja arvioimme haastatteluun kuluvan aikaa n. 1-1,5h. Sirpa haastattelee Oulussa ja Minna Helsingissä tutkimukseen osallistujat. Haastattelut teemme touko- kesäkuun aikana. Nauhoitamme haastattelut, jotta voimme työstää niitä opinnäytetyötämme varten. Nauhoitukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksella. Voimme yhdessä sopia haastattelun tarkemmasta ajankohdasta ja paikasta. Haastattelumateriaalia käytetään vain tätä opinnäytetyötä varten ja kaikki materiaali hävitetään työn valmistuttua. Jos olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseemme ota yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla; oululaiset Sirpaan ja helsinkiläiset Minnaan. Annamme mielellämme lisätietoja tutkimuksestamme puhelimitse tai sähköpostilla.

Yhteistyöterveisin

Sosionomiopiskelijat, opinnäytetyön tekijät

Sirpa Häikiö

Oulu

puh. XXX XXXXXXX

Sähköpostiosoite

Minna Soudunsaari-Väisänen

Helsinki

puh. XXX XXXXXXX

Sähköpostiosoite

Alkuperäinen lause	Pelkistetty lause	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistäväluokka
"No tietenkin onhan meillä ollut ryhmä ja-kauma että isommat ja pienemmät."	Jaetaan isompiin ja pienempiin	Pienryhmiin jakaminen			
"Ja sitten toiminnan suunnittelussa jos tietään että edelliseltä vuodelta tämmöset riitapukarit tai sitten että on tämmöstä kiusaamista ollu, niin otetaan sitten tässä pienryhmien jaossa ja muutenki toiminnan suunnittelussa sitten ne huomioon."	Huomioidaan lasten väliset kemiat Toiminnan suunnittelussa ja pienryhmiin jakamisessa otetaan huomioon edellisen vuoden riitapukarit tai kiusaaminen				
"Niitten lasten kanssa jolla tätä riitaa ja kiusaamista on,... että sitten se tuossa toiminnan suunnittelussa ja toiminnassa otetaan huomioon että missä pienryhmässä nämä lapset sitten on, että onko ne samassa vai erissä"	Lapsen erityistarpeet huomioon Toiminnan suunnittelussa ja toiminnassa otetaan huomioon missä pienryhmässä lapset ovat, joilla on riitaa ja kiusaamista		Pienryhmätoiminnan suunnittelu	Pedagoginen suunnittelu kiusaamisen ehkäisemiseksi	Kiusaamisen ehkäisy päiväkodissa
"...ja erilaisia tunnetaitoja harjoitellaan ja tunnekuvia, opetellaan nimeämään niitä ja tunnustamaan ja herätellään niitä tunteita ja meilläki käytetään paljon niitä tunnekuvia..."	Tunnetaitoja harjoitellaan Opetellaan nimeämään ja tunnustamaan tunnekuvia Herätellään tunteita Tunnekuvia käytetään paljon	Pienryhmätoiminta			
"Nämä lasten sosiaaliset vuorovaikutustaidot, niin niitä opetellaan."	Lasten sosiaalisia vuorovaikutustaitoja opetellaan				
"...kuka tarvitsee enemmän niitä sosiaalisten taitojen harjoittelu, leikkitaitojen harjoittelu, heidän kanssaan järjestetään jotain pienryhmää, joka tukee niitä. Esimerkiksi vuorovaikutusleikkikerho on vuosia pyörinyt meillä."	Pienryhmää järjestetään niille, jotka tarvitsevat sosiaalisten taitojen harjoittelua ja leikkitaitojen harjoittelua Meillä on pyörinyt vuorovaikutusleikkikerho vuosia				

"Että se toiminta olis semmosta että se on mielenkiintoista ja se vie tavallaan sen huomion siitä eikä niiku, että se on niin mielenkiintoista että lapset keskittyy siihen toimintaan."	Mielenkiintoinen toiminta auttaa lasta keskittymään			
"Tämmösissä siirtymätilanteissa että ollaan pienemmällä porukoilla ja että aikuinen pystyy olemaan siinä läsnä."	Siirtymiset pienryhmissä Aikuinen on mukana			
"...ja tota niiku huomioidaan tietenki jokaisen lapsen kohdalla se yksilövasu"	Yksilövasu huomioidaan			
"Tuommoset liikuntatuokiot on minusta ihan hyviä ku siellä porukalla juostaan ja touhutaan, että semmonen kiva tulee niinku yhdessä."	Liikuntatuokiot, jossa yhdessä juostaan ja touhutaan	Ryhmäytyminen		
"Sitten tämmöset yhteisleikit, ja tämmöset ryhmäytymiset on minun mielestä hirveen hyviä että, yhdessä touhutaan ja siinä tullaan sitten tutuksi ja ollaan vähän niinku huomaamatta kaikkien kanssa tekemisissä."	Yhteisleikeissä ja ryhmäytymisessä touhutaan yhdessä, tullaan tutuiksi ja ollaan huomaamatta kaikkien kanssa tekemisissä			
"...psykkisesti ryhmäytyminen, että käydään yhdessä niitä ryhmän sääntöjä..."	Psykkisessä ryhmäytymisessä käydään läpi ryhmän säännöt			
"Kyllä mää sanosin, että nuo leikkitalanteet on niitä missä aikuiset saa olla tarkkana."	Aikuiset saavat olla tarkkana leikkitalanteissa	Aikuisen ohjaus leikissä	Leikkitalanteiden suunnittelu	
"Sehän on monesti sitten niistä leikkitalanteista, sosiaalisista vuorovaikutustaidoista kiinni, siinä ku aikuinen on niin se paremmin havainnoi niistä ja sanoisko pystyy ehkäsemään sitä kiusaamista"	Aikuinen havainnoi leikkitalanteita ja vuorovaikutustaitoja ja pystyy siten ehkäsemään kiusaamista			

"Ja sitten jonku veran mennään mukaan leikkimään, se on yksi keino siihen, että leikitään mukana."	Aikuinen menee mukaan leikkimään				
"...se on niinku ollu niissä mejjän suunnitelmissa ihan että meillä ei oo ollu välttämää ihan kauheen tiukkaa tämmöstä toiminnallista suunnitelmaa että se mahdollistaa sitä lasten leikkimistä ja aikuiset on sitten ohjannu sitä ja panostanu siihen että se leikki sujus ja näin."	Ei ole tiukkaa toiminnallista suunnitelmaa, jolla mahdollistetaan lasten leikki. Aikuiset ohjaavat ja panostavat leikkiin, jotta se sujuisi.				
"Että pystyy leikkimään monenki kaverin kanssa, että ohjataan siinä"	Aikuinen ohjaa, että lapsi pystyy leikkimään useamman lapsen kanssa				
"Aikuisen johdolla valitaan niitä leikkikavereita."	Aikuisen ohjaamana valitaan leikkikavereita	Leikkiryhmien muodostaminen			
"Tehhään semmosta ki että ku tullaan sisälle nii loru kertoo, ketkä leikkii yhdessä."	Lorun avulla				
"Tuota jaetaan ne silai aikuisen johdolla ne leikkikaverit tai laitetaan se lapsi valitsemaan ne leikkikaverit joka jää aina ilman kaveria."	Aikuinen ohjaa leikkikaverin valinnassa Lapsi, joka jää aina ilman leikkikaveria, ohjataan valitsemaan leikkikaverit				
"Annetaan mahdollisuus leikkiä just sen kaverin kans vaikka se on eri ryhmässä, sen kaverin kans jonka kans ois just sillon hyvä leikkiä"	Mahdollisuus leikkiä myös erissä ryhmässä olevan kaverin kanssa Sen kaverin kanssa, jonka kanssa juuri silloin hyvä leikkiä				